

Rámcové zadání

SuperMost – SuperCentrum
Hledá se tým, který nabídne
nejen zlepšení městského
prostředí, ale vrátí do centra
Mostu život, komunitu
a kreativní energii.

Porota

Areti Markopoulou
Marie Kašparová
Winy Maas
Barbora Šimonová
Martino Tattara
Joke Vande Maele
Veronika Martykan
Kristýna Zechmeisterová
Marek Hrvol
Jana Falterová Zudová
Václav Zahradníček
Ivana Hvězdová
Jan Paparega

Podání žádosti o účast
a profesního přístupu
|19|09|2025|

Výzva k účasti

Milé kolegyně, milí kolegové,

zveme vás k účasti v soutěžním dialogu SuperMost – SuperCentrum, který vyhlašuje Statutární město Most.

SuperCentrum je ambiciózním soutěžním dialogem, který hledá odpověď a soudobý názor na otázku, jak rekonstruovat veřejná prostranství, pozitivně regulovat městské centrum, animovat území a aktivně zapojit občany do spoluutváření obrazu a budoucnosti města Mostu. Cílem není pouze fyzická obnova, ale využití centra jako nástroje k obratu nepříznivých trendů ve vývoji města, jehož identita byla původně definována těžbou hnědého uhlí.

Hledáme řešení, které povede ke zpomalení úbytku obyvatel, k posílení atraktivity pro kreativní profese a pro nové podnikatelské záměry, stejně jako k podpoře pozitivního fungování městského života.

Je to obrovská výzva, ke které přistupujeme s pokorou, smělostí a nadšením, a doufáme, že podobně nadchne také vás.

SuperCentrum je součástí projektu SuperMost, na kterém CCEA MOBA spolu s městem pracuje od začátku roku 2025 s cílem aktualizovat téma centrální části Mostu, a to pomocí trojice soutěžních dialogů. Každý z nich pracuje s jiným měřítkem a záměrem. První ze soutěžních dialogů, SuperPrior, se věnuje hledání nového smysluplného využití bývalého obchodního domu v centru města. Druhým dialogem je SuperRadnice se zaměřením na revitalizaci hlavních vstupů a uměleckých vrstev magistrátní budovy. SuperCentrum je v časové posloupnosti projektu posledním a svým měřítkem největším soutěžním dialogem.

Projekt SuperMost staví na mezioborové spolupráci – propojuje architekturu, urbanismus, umění i společenské inovace a hledá odborníky napříč těmito disciplínami, kteří se stanou partnerem města při nových interpretacích a zkvalitňování jeho centra.

Centrum města Mostu, foto Petr Toman

Vzkaz města účastníkům

Když jsme se jako vedení města Most rozhodli, že ověříme budoucnost centra města prostřednictvím soutěžního dialogu, tušil jsem, že tento proces přinese i další klíčová témata, která si zaslouží stejný přístup. Díky našemu aktivnímu postupu a zejména akvizici objektu Prior do vlastnictví města Most se otevřelo další, ještě aktuálnější a urgentnější téma – začlenění tohoto objektu zpět do živé struktury města. Zároveň se objevila potřeba řešit i uměleckou instalaci na budovu radnice, která po odstranění původní mozaiky působí v očích Mostečanů jako dům, kterému chybí „čepice“. Během společných diskusí jsme s porotou dospěli k závěru, že nestačí řešit pouze římsu, ale že je třeba otevřít téma uměleckých instalací na radnici jako celku.

Příprava těchto dvou projektů – Prioru a Radnice – se však ve srovnání se soutěžním dialogem SuperCentrum ukazuje jako standardní veřejná zakázka, kde na začátku sice není jasná představa o výsledku, ale jsou jasné „služby“ které od vítězů soutěžního dialogu očekáváme. U Prioru hledáme architekty a projektanty, kteří se postarají o kompletní projekční přípravu včetně stavebního povolení, dokumentace pro výběr zhotovitele stavby a dozoru projektanta. U radnice vítěz soutěžního dialogu bude nejen autorem uměleckého díla, ale i jeho dodavatelem.

SuperCentrum, které stálo na začátku je tím nejsložitějším a nejzásadnějším úkolem. V diskusích, které vedeme, zjišťujeme, že používané nástroje – ať už jde o strategické plány, akční plány, nebo regulativy – už město má. Přesto v praxi narážíme na klíčový problém Mostu – dlouhodobý odliv obyvatel a nedostatek atraktivity pro nové obyvatele, investory a návštěvníky. Město potřebuje opustit velká slova a nerealistické plány, které byly formulovány již při založení nového města. Namísto toho najít reálné nástroje, které povedou k tomu, že Most znovu poroste a bude živým, atraktivním a stabilním místem k životu.

SuperCentrum proto není jen o fyzickém prostoru centra města. Je to výzva k vytvoření dlouhodobé strategie a nového myšlení, které přinese městu ekonomické, sociální i kulturní oživení. Očekávám, že soutěžící překročí hranice samotného centra a podívají se na Most jako celek v kontextu města, regionu, kraje a celé republiky. Oslovuji proto všechny potenciální účastníky soutěžního dialogu SuperCentrum, aby k Mostu přistupovali s respektem, vizí a odvahou. A aby jejich návrhy a strategie byly nejenom inspirativní, ale také realistické, proveditelné a v horizontu jedné dekády skutečně realizovatelné a to tak, že nejen zatraktivní město pro jeho současné obyvatele, ale také do města přitáhnou nové obyvatele, investory a návštěvníky.

Marek Hrvol, primátor města Mostu

Město Most v současné době dýchá velmi pozitivní energií, která je neobyčejná v rámci celého ústeckého regionu. Aktivní přístup představitelů města k jeho rozvoji, od drobných každodenních prvků, zkvalitňující život obyvatel, přes významnější koncepce (Regulace reklamy), až po investice do městských budov, veřejných prostranství a rozvoje jezera Most, je v tomto smyslu v rámci regionu vnímán jako pozitivní vzor.

V roli městského urbanisty, po boku městského architekta Petra Nesládky, působím od roku 2023. V té době vznikla první myšlenka na zahájení jednoho z klíčových projektů, který jsme společně s odbory Magistrátu města Most nazvali „Centrum města Most 21. století“. Město, které bylo postaveno ve velmi krátkém časovém úseku na zelené louce, z pera několika málo architektů a urbanistů, postupně vyžaduje významnější opravy, úpravy a investice. Stejně jako domy, které byly postaveny před padesáti lety a dnes jeden po druhém potřebují významnější opravy, veřejný prostor i urbanismus města Most je po padesáti letech unavený. Dílčí investice do úprav a oprav často přinesly spíše jen fragmentování. Standardní měřítka, jak je známe z tradičních měst, zde nefungují. Jak rozměrově, tak investičně i sociálně.

Z mého původního pocitu, že město stojí na hraně pomyslné propasti urbanismu 20. století, se postupně zrodila energie, která tiše rostla a proměnila se v něco nečekaného. V novou dimenzi – v symbiózu mezi vedením města, magistrátem, kulturní obcí a odbornou veřejností, která dnes společně cítí, že Most stojí na prahu něčeho výjimečného. V souvislosti s palčivými otázkami a provozními potřebami, v souvislosti s postupně se měnícím regionem, který opouští povrchovou těžbu a stává se Krajinou jezer, nastal čas město Most nově definovat a posunout od skvělých, ale již přežitých plánů, k opravdovému městu. Vedení města si ve spolupráci s městskou administrativou položilo zásadní, neobyčejnou otázku: „Jak dál?“

Tuto otázku jsme prověřili v sérii diskusí s veřejností, odborníky i zástupci města, které jsme uspořádali v rámci příprav tohoto soutěžního dialogu. S vědomím, že jako urbanista musím být opatrný, tváří v tvář velkým očekáváním jsem pátral, proč se to děje právě teď. Uvědomil jsem si, že pozitivní energie, na kterou jsem narážel při každém setkání – v Prioru, se zástupci podnikatelů, kulturního i občanského života – není náhodná.

Most byl navržen jako město, ale realizován jako soubor více či méně samostatných sídlišť. Centrum města bylo dostavěno jako kolekce solitérních, sebestředných budov, jejichž využitelnost v současné době rozvoji městského života příliš nepřispívá. Právě proto je úkolem tohoto nejtěžšího ze čtveřice soutěžních dialogů, které město připravuje, nejen prověřit stav samotného města Most, ale také se zamyslet nad stavem urbanismu jako profese. V tomto duchu očekávám, že soutěžící nebudou tvořit jen plány, ale že budou hledat nástroje, jak z ikonických staveb udělat město. A jak tuto úlohu realizovat v kontextu jedinečnosti modernistického města a realii ústeckého regionu.

Jan Harciník, městský urbanista

Zadání

Multioborový tým

Město s unikátním měřítkem a výraznou architekturou potřebuje citlivý přístup, schopný skloubit strategické plánování s empatií k prostoru i lidem. Soutěžní dialog hledá tým, který tuto výzvu přijme – multidisciplinárně, odvážně a s respektem k místu i jeho potenciálu – a bude reflektovat poválečný vývoj města, aktivizovat jeho veřejný prostor a nabídne další vrstvy programu, jež v centru chybí.

Strategie transformace všech měřítek

Zadáním je vytvořit návrh strategie transformace centrální části města Mostu, který bude respektovat a rozvíjet její současné hodnoty a zároveň přinese jasnou a realistickou vizi budoucnosti. Očekává se propojení urbanistického, architektonického a krajinářského přístupu – od koncepční roviny až po návrh konkrétních intervencí a úprav veřejných prostranství.

Důraz na veřejný prostor

Návrh by měl vycházet z komplexního urbanistického zhodnocení centra města se zvláštním důrazem na prostupnost, veřejný prostor, kvalitu městského prostředí, současné nároky na mobilitu a na potřeby nových programů a aktivit pro obyvatele.

Nová zástavba

Soutěžící by zároveň měli kriticky zvážit, zda má být řešený prostor doplněn o další program – zástavbu. Součástí zadání je tedy také posoudit možnosti zahustit centrum města v zájmu jeho udržitelné a promyšlené transformace.

Fázování a realizovatelnost

Návrh strategie transformace bude sloužit jako prakticky proveditelný podklad pro postupnou implementaci. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby návrh obsahoval také plán fázování, identifikaci klíčových zásahů a úvah o jejich uskutečnitelnosti v krátkodobém i dlouhodobém horizontu. Hledáme takový model postupné přeměny, který bude možné skutečně realizovat.

Navazující zakázka

Spolupráce vítězného týmu s městem

Se soutěžícími, kteří budou vybráni k účasti v soutěžním dialogu a budou pracovat na soutěžním návrhu SuperCentrum, povede diskusi odborná komise, vedení města a zprostředkovaně i široká veřejnost. Důležitou součástí bude celodenní konference, která proběhne v Mostě v budově bývalého obchodního domu Prior 30. října 2025. Zde budou prodiskutována témata, na která by vybrané týmy měly soustředit svoji pozornost. Konference bude koncipovaná současně jako návštěva lokality a soutěžící budou mít možnost následující den po konferenci v rámci interní diskuse se zadavatelem upřesnit své dotazy a úvahy nad městem.

Zadání definované skrze témata Strategie transformace všech měřítek, Důraz na veřejný prostor, Nová zástavba a Fázování a realizovatelnost je konceptem zadání, na jehož konci najdeme odpověď na otázku jak městu Mostu dodat sebejistotu a jak definovat přesunutě město 20. století, aniž by se tématem řešení stala jen nová podoba náměstí nebo veřejného prostoru. Klíčem k úspěchu v této soutěži je

vytvořit dlouhodobý plán kroků, které povedou ke zlepšení života v Mostě, jak se to podařilo nedávnou rekonstrukcí parku Střed, a které povedou k nárůstu počtu obyvatel přistěhováním nových obyvatel z regionu i jiných částí republiky a zachování, respektive zvyšování vzdělanosti stávajících obyvatel města.

Očekáváme, že se vítězný tým soutěžního dialogu stane dlouhodobě spolupracujícím týmem se statutárním městem Most. Na rozdíl od dosavadních urbanistických řešení, která zůstávala jako torza velkých plánů, se vítězný tým soutěžního dialogu bude dlouhodobě podílet na implementaci a komunikaci vlastního návrhu. Součástí služeb vítězného týmu bude zpracování návrhu Strategie rozvoje centra města, Regulační plán centra města se strategickou rozvahou, Akční plán, Investiční a implementační plán, Design manuál a Participační činnost.

Rozsah činnosti vzejde ze soutěžního dialogu a bude přizpůsoben vítěznému návrhu, tak aby město mělo partnera na cca 8 až 10 let. S tím, že první dva roky budou plánovací a další roky budou implementační a celou dobu bude projekt pokryt participační činností vítězného týmu.

V případě, že ze soutěžního dialogu vzejde potřeba realizovat ve městě nebo v centru další stavbu, ať nadzemní, podzemní nebo upravit veřejný prostor, budou průzkumy a měření v dané lokalitě, projekční činnosti, obstaravatelská činnost a dozor projektanta taktéž součástí plnění vítězného týmu.

středověké mosty

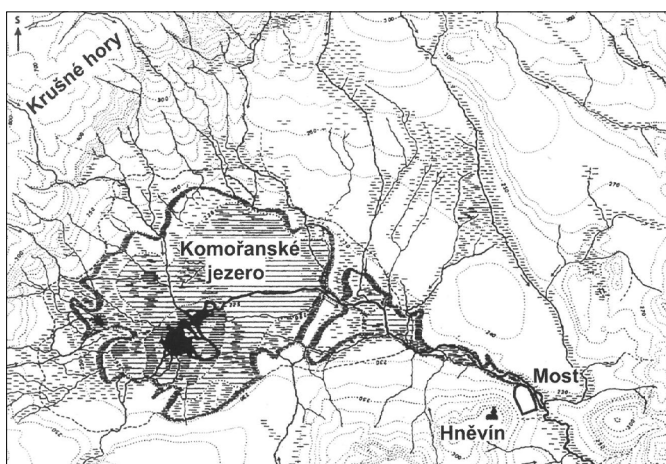
Město Most

Příběh Mostu je unikátním příkladem radikální urbanistické transformace, která měla zásadní dopad na architekturu, urbanismus i sociální strukturu města. Historicky významné, od 13. století královské město Most se rozkládalo u Komořanského jezera mezi Českým středohořím a Krušnými horami na úpatí vrchu Hněvín s dominantou již dříve založené pohraniční tvrze. Jeho historie sahá až do 10. století. Jednalo se o osídlenou oblast v močálovité krajině, kde přes dřevěné mosty vedly odedávna obchodní cesty. Název města Most je odvozen právě od nich. Obchodní stezky spojovaly vnitrozemí přes Krušnohoří se sousedním Saskem a tak se město těšilo z mnoha důležitých hospodářských privilegií, které mu zajistily prosperitu a rychlý rozvoj. Kromě obchodní funkce měl Most také význam jako centrum rozsáhlé zemědělské oblasti.

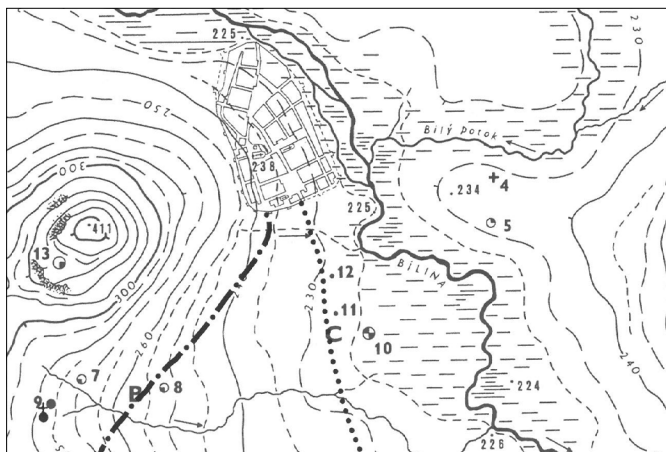
Podobu historického města změnilo v průběhu dějin několik požárů, největší v roce 1515, po němž následovala vrcholně gotická přestavba. Ve druhé polovině 16. století zažil Most růst, v 17. století v důsledku třicetileté války a rekatolizace naopak odchod mnoha obyvatel a úpadek.

19. století

Výraznou změnou prošlo město v 19. století. Ve 30. letech 19. století došlo k vysušení Komořanského jezera a na jeho místě vznikly pole a louky. V 60. letech začala nabývat na síle hlubinná těžba uhlí a průmyslová výroba a region naplno zasáhly důsledky průmyslové revoluce. Po vybudování trati Ústí nad Labem–Chomutov v roce 1870 dochází k hlavnímu rozvoji těžby, průmyslu i obchodu. Tato doposud převážně zemědělská oblast se musela vypořádat s nebývalou industriální expanzí provázenou

Krajinný rámec Mostu v předinstruální době

Raně středověké osídlení pod vrchem Hněvín

Stabilní katastr

A – Frankova slévárna, B – nádraží Ústecko-teplické dráhy, C – cihelna, D – nádraží Pražsko-duchcovské dráhy, E – povrchový důl Terezie II, F – plynárna, G – sídla velkých důlních společností, H – cukrovar na Teplické ulici, I – Böttgerova strojirna, J – Křížovnický pivovar, K – lihovar, L – Jezerní mlýn, M – Měšťanský pivovar, N – dvě tiskárny, O – Kamenný mlýn, P – Pražský mlýn, Q – Důl Boží požehnání, hlubinný a dva povrchové lomy, R – jatka, S – Důl Jan, hlubinný i povrchový, T – pivovarské sklepy, později nový pivovar, U – Spitzova porcelánka a keramička, V – rafinerie cukru, W – městský zemědělský dvůr, X – brusírna kamene, Y – cukrovar na Pražské ulici (mimo mapu), Z – lisovna kovového nádobí Haardt.

Rozmístění klíčových hospodářských provozů v Mostě, stav kolem roku 1890

intenzivním vzrůstem počtu obyvatel a změnami ve své sociální i etnické struktuře. Postupně vznikly čtyři největší těžební společnosti, které se začaly systematicky a plošně zabývat těžební činností a všechny založily svá sídla v Mostě. Ten se tak stal přirozeným centrem severočeského hnědouhelného revíru. Počet obyvatel se během čtyř desetiletí zčtyřnásobil.

20. století

První polovinu 20. století charakterizovala výstavba dělnických kolonií a těžebních věží a silné zastoupení německého obyvatelstva. Majetní lidé začínají stavět honosné vily na svazích Hněvína, kde se utváří vilová čtvrť Zahražany. V první polovině 20. století se industriální spektrum rozšířilo o chemický průmysl, vázaný na produkci kvalitního uhlí.

protektorát

V době 1. světové války končí hospodářský růst a tím utichá výstavba. V meziválečném období se buduje jen to, co je nejnútnejší, poté přichází 2. světová válka. V roce 1938 se Most stal součástí odstoupeného pohraničí a až do konce války okupovalo celé území nacistické Německo. Mostecká pánev se díky svému nerostnému bohatství a průmyslovému potenciálu stala důležitým centrem budování válečného průmyslu. Během války se Most rozšířil pouze o výstavbu obytného souboru Zdař Bůh, který se nacházel jižním směrem, mezi Širokým vrchem a Ressellem, za čtvrtí Zahražany. Během války postihlo město několik náletů, které zcela zničily a značně poškodily desítky domů a významných objektů. A právě tento moment spolu se zanedbáním údržby inicioval počátek chátrání města.

po 2. světové válce

Následky války Mostecko poznamenaly mnohými změnami. Nejenže se zpřetrhaly dosavadní historické vazby, ale natrvalo se změnila a narušila také společenská struktura měst, které od roku 1939 zahrntily stovky válečných zajatců a dělníků různých národností. Zároveň se sem z vnitrozemí vraceli jejich původní čeští obyvatelé. Někteří se zde usadili natrvalo. Divokými a poté organizovanými odsuny Němců, které probíhaly až do roku 1947, skončila jedna z dlouhých kapitol soužití českého a německého obyvatelstva v této oblasti. Nové složení obyvatel narušilo vztah lidí k místu, což vedlo k apatii a nezájmu o jeho rozvoj a ochranu. Těžba byla zásadní pro ekonomii státu, zároveň však způsobovala poškozování životního prostředí a zhoršovala životní podmínky obyvatel. Tyto faktory – včetně nejisté budoucnosti města – vedly k zanedbávání údržby stavebního fondu a k větší ochotě přistupovat k radikálním zásahům do přírodního i městského prostředí.

Specifický průmyslový charakter hnědouhelné pánve Mostecka a politické a ekonomické události po 2. světové válce předurčily celému regionu roli jedné z hlavních opor obnovy nového československého státu. Vysoké nároky národního hospodářství si navíc vyžádaly radikální změnu ve způsobu těžby uhlí: z hlubinných dolů se stávají doly povrchové a rozlehlé lomy mění zásadním způsobem tvář místní krajiny. Rozvoj regionu pak spočíval především v rekonstrukci a dostavbě chemických a elektrárenských komplexů, v přestavbě hlubinných dolů, v rozvoji železniční infrastruktury a v nové organizaci městské dopravy.

likvidace obcí

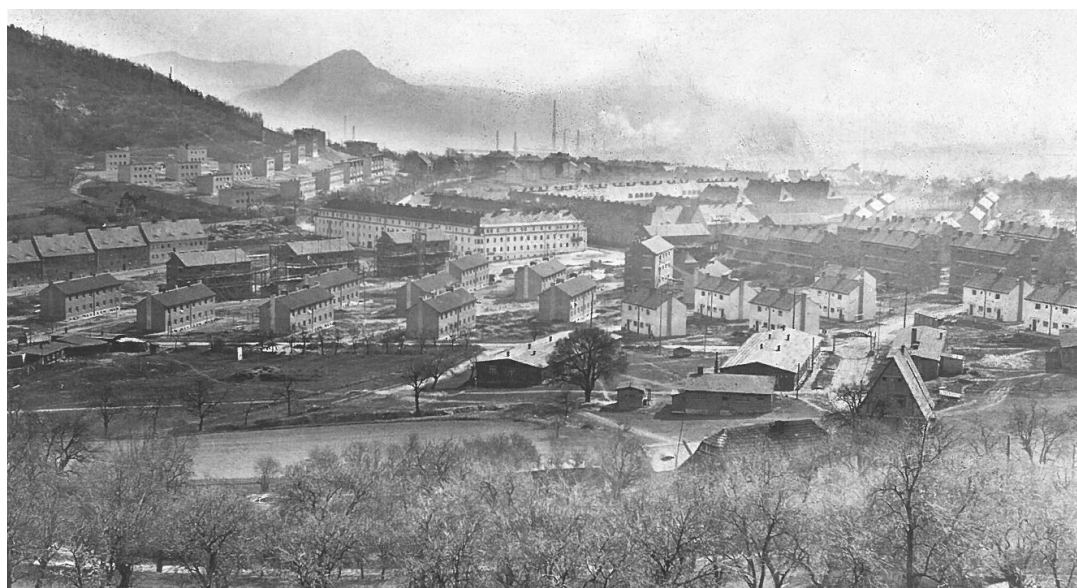
Místním fenoménem se stala likvidace řady hornických obcí, které od počátku 60. let musely ustoupit postupující těžbě. Celkem se těžba stala osudnou více než třiceti obcím, jejichž obyvatelé byli násilně vytrženi ze svých starých domovů a přesídleni do lokalit mimo území povrchových dolů. Ušetřen nakonec nezůstal ani Starý Most. Po odsunu původních německých obyvatel tak s demolicemi měst začala další vlna vnitřní migrace, související s intenzivní bytovou výstavbou.

Pohled na Most z Hněvína, cca 1931

Pohled na zahražanskou čtvrť, kolem 1935

Hornická kolonie Zdař Bůh, cca 1949

Na formování Mostecka se po čtyřicet let podílela kromě průmyslu také nebývalá stavební aktivita. Dlouhodobá rozestavěnost znamenala problém pro celou oblast. Město Most se stalo obětí rozsáhlé výstavby bytového fondu a útočištěm obyvatel z likvidovaných obcí.

likvidace starého města

Zanedbávání historické zástavby starého Mostu vedlo k postupnému úpadku a destrukci původního města. Zástavba nových ploch probíhala především v místech, kam v budoucnu neměla zasahovat povrchová těžba. Město se pomalu rozdělovalo na dvě části, starý a nový Most. Kulturní a společenský život však stále probíhal ve starém Mostě, ke kterému se pouze přidružila bytová výstavba nové části. O likvidaci starého Mostu nakonec rozhodla tehdejší československá vláda v roce 1964, aby umožnila rozsáhlou povrchovou těžbu hnědého uhlí v jeho podloží. Od konce šedesátých let pak probíhá samotná výstavba nového Mostu a příprava konečné demolice starého města. Narychlo se řešila dostavba obchodních sítí a školských zařízení, projektovaly se nové správní a administrativní budovy, stavěl se nový průmyslový areál Most-Velebudice. Položily se základy mosteckého koridoru, kam se postupně stahovaly přeložky dopravních tepen a říčního koryta řeky Bíliny. Demolice města probíhaly od roku 1965 a trvaly téměř 20 let.

Most dnes

Současný Most má přibližně 61 000 obyvatel. Kapacita 100 000 obyvatel, na kterou byl nový Most původně plánován, nebyla ve skutečnosti nikdy naplněna – nejvyšší populační vrchol město zaznamenalo v roce 1980, kdy zde žilo přibližně 70 000 obyvatel. Vize odpovídala tehdejším socialistickým ideálům o vytvoření moderního průmyslového centra. Pokrokové stavebnictví a urbanistické metody zde aplikované měly nahradit i suplovat nenávratně ztracené hodnoty původního města. Nový Most a jeho centrum však vznikly na již zastaralých a překonaných urbanistických principech, jejichž zásady ustanovily teorie C.I.A.M. a které našly své opodstatnění především v rezidenčních částech měst.

Dnes je zřejmé, že město bylo postaveno příliš ambiciózně a počet obyvatel byl přeceněn. Město má relativně hodně nevyužitého prostoru a postrádá městskou hustotu a kompaktnost. Přesun obyvatel a ztráta historického centra vedly k narušení komunitních vazeb a pocitu sounáležitosti.

Pohled od Šibeníku na centrum Mostu, 1995, foto Luboš Dvořák

Bourání zástavby na 1. náměstí, 1977

Děkanský kostel Nanebevzetí Panny Marie a nejbližší okolí, 1975

Panoramatický pohled na Most, 1971-1972

protektorát

Plány města Mostu

Počátky myšlenky nového Mostu

Po připojení celé oblasti v rámci Sudet k nacistickému Německu v roce 1938 se mostecká pánev stala důležitým centrem válečného hospodářství. Nacistické plánování zde zanechalo také stopy v urbanistickém vývoji, a to především v rozsáhlé bytové výstavbě pro kvalifikované pracovníky, kteří dohlíželi na postup stavby chemického komplexu v Záluží.

1941 – Rudolf Röllig

K rozvoji města již tehdy mohlo docházet pouze v místech, která neohrožovala těžební činnost. To se týkalo rozsáhlých pozemků na jižní a jihovýchodní straně města a mezi Širokým vrchem a Ressellem. V roce 1941 vznikl pro bytovou výstavbu rozvojový a regulační plán (Soll-Plan) od architekta Rudolfa Rölliga, který se v podstatě shoduje s pozdějším vývojem obytných čtvrtí v jižní části města. Německu se za války nepodařilo plán zcela zrealizovat. Přesto určil základní koncepci budoucího rozvoje města.

Rozvojový a regulační plán (Soll-Plan) 1941, autor Rudolf Röllig

Sídelní struktura po roce 1945, zdroj: Václav Krejčí, 2008

**1946 – Jiří Novotný,
Karel Kuthan**

Na protektorátní plán bezprostředně navázal první poválečný regulační plán z roku 1946 od architektů Jiřího Novotného a Karla Kuthana, který rozhodl o pokračování rozestavěných německých sídlišť, a tedy o zachování jižního směru rozšiřování města. V rámci socialistické přestavby státu se nejvíce řešilo územní plánování, sociální bytová výstavba, racionalizace a standardizace stavebních procesů. Veškerá práce architektů se pak stala předmětem plnění plánu. V této době se začíná projevovat úpadek stavební kultury způsobený nedostatkem stavebních materiálů, poklesem úrovně řemeslné práce a přetížeností architektů, kteří se více zabývali urbanismem než dílčími objekty.

Poválečný územně plánovací proces Mostu byl provázen dalšími dílčími územními plány, které stále ještě koncipovaly novou výstavbu v návaznosti na město staré, tedy jako rozšíření historického města. Ve starém Mostě sídlily veškeré úřady, zdravotnická, školská a kulturní zařízení a nově budovaná sídliště zůstávala nadlouho pouze rozestavěnými noclehárnami postrádajícími i základní občanskou vybavenost.

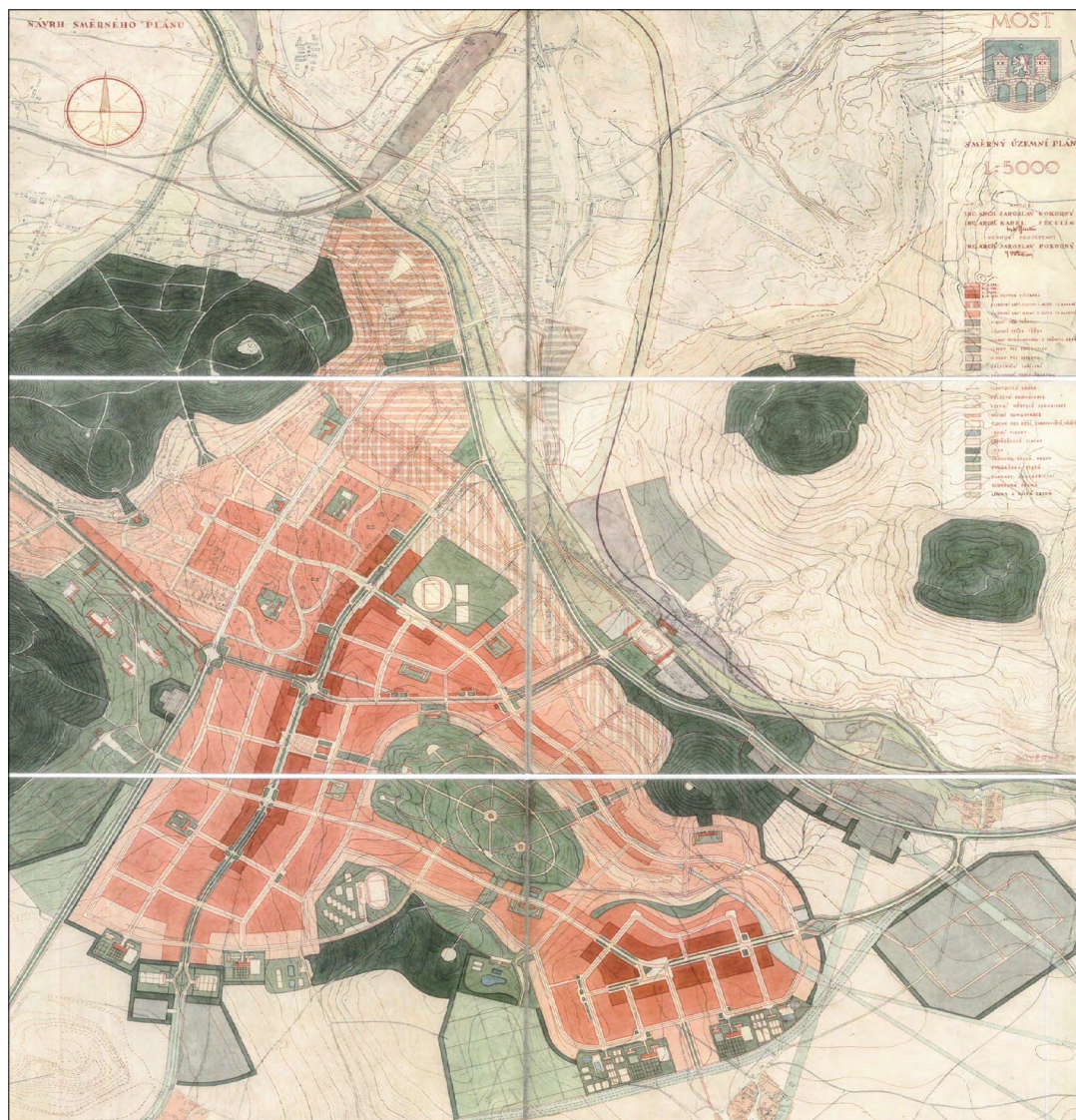
1950 – Jiří Štursa
65 000 obyvatel

rajónové studie

1955–1956
– Jaroslav Pokorný
100 000 obyvatel

Roku 1950 byl pověřen Jiří Štursa zpracováním směrného územního plánu pro město o velikosti 65 000 obyvatel. Plán koncipoval novou výstavbu v návaznosti na staré město. V této době se ještě neuvažovalo o možnosti likvidace starého města a výstavbě nového. Šlo jen o další rozšiřování bytového fondu. Byly vystavěny domy v části mezi dnešními ulicemi Československé armády, Budovatelů a Skupovou. Od 50. let se veškeré koncepce rozšiřování Mostu řídily tzv. rajónovými studiemi, které reagovaly na rozmístění vytěžitelných uhelných slojí v okolí města. Zvyšující se poptávka po strategických surovinách spolu s dynamickým rozvojem průmyslu zvyšovaly atraktivitu uhelných ložisek nacházejících se pod historickým jádrem starého Mostu. Nejistota osudu starého města způsobila zdrženlivost při investování do oprav budov či výstavby nových. Rekonstrukce sítí se neprováděly, zbylo jen na nutné výdaje spojené s chodem města. V důsledku toho staré město chátralo, nové čtvrti směrem na jih se budovaly dál.

V roce 1955–1956 zpracoval architekt Jaroslav Pokorný směrný územní plán Mostu na velikost 100 tisíc obyvatel. Plán je výjimečný zejména kvůli skutečnosti, že poprvé oficiálně počítá s likvidací starého Mostu s doporučením možnosti zachování historického jádra města v okolí děkanského kostela.

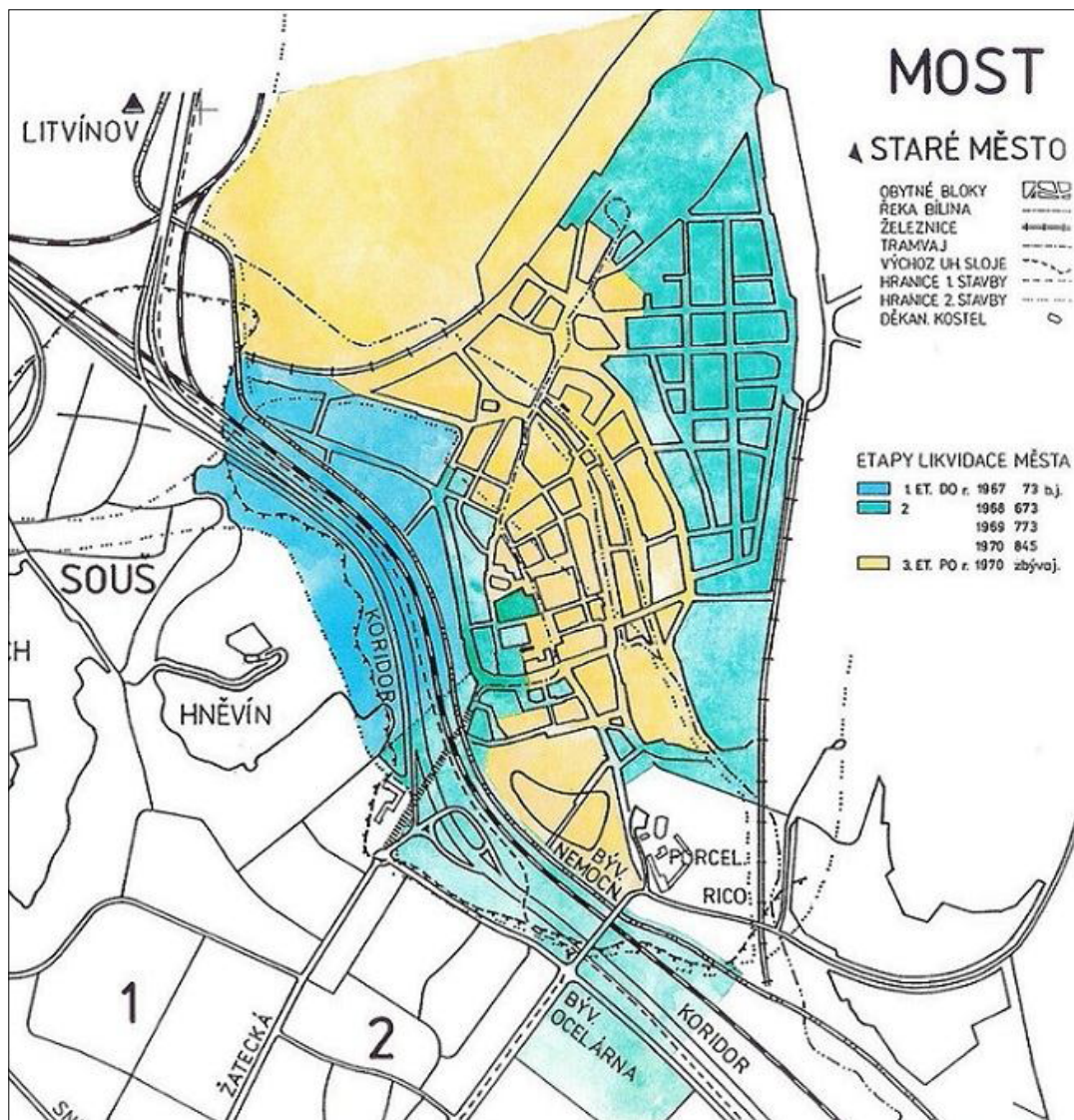
Návrh směrného územního plánu Mostu, 1956–1957
autoři Jan Pokorný a Karel Necelím

1964 – usnesení vlády

Zánik starého Mostu a plánování nového Mostu

Osudový zvrat v životě historického města přišel s usnesením vlády československé socialistické republiky č. 180 ze dne 25. března 1964 o dostavbě nového Mostu a o likvidaci staré části města. Od konce 60. let pak probíhala samotná výstavba nového Mostu jako samostatně fungujícího celku bez návaznosti na původní historickou strukturu a příprava konečné demolice starého města.

Rozhodnutí o likvidaci starého města vyvolalo zejména potřebu rychlé dostavby nových bytů a objektů občanské vybavenosti v Mostě novém. Obyvatelstvo starého Mostu, tenkrát přibližně 15 000, bylo postupně a v několika etapách přesunováno do nově budovaného města, ale veškeré služby a administrativní složky se nacházely ve městě starém. Nedařilo se za ně budovat náhrady tak rychle, jak se plánovalo. Již ke konci roku 1965 se začalo se stěhováním prvních rodin do nových bytů v nových částech města. Vysídlování, demoliční práce a území města byly rozděleny na 3 fáze. I. fáze: 1965–1967, II. fáze: 1968–1970 a III. fáze: 1970 až do úplné likvidace starého Mostu.

Etapy likvidace starého Mostu
zdroj: Krejčí, 2008

1975 – přesun kostela

Symbolickým momentem zániku starého Mostu se stal přesun gotického kostela Nanebevzetí Panny Marie v roce 1975. Kostel patřil do I. etapy likvidace města, neboť ležel v trase koridoru inženýrských sítí.

**1964 – Václav Krejčí
65 000 obyvatel**

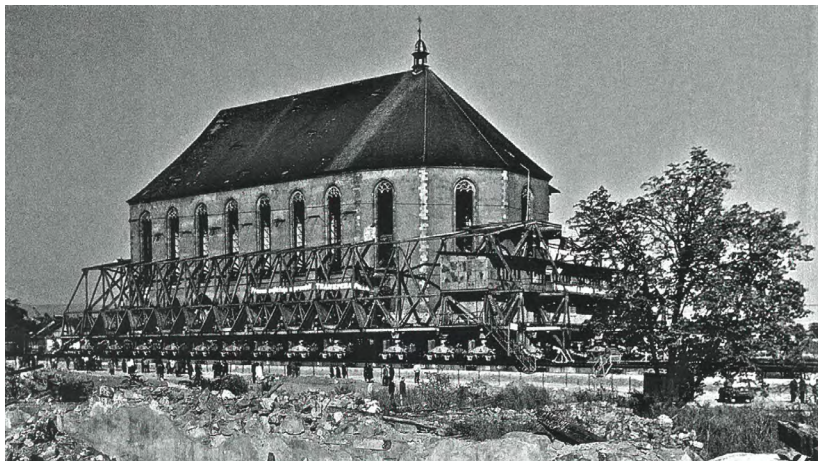
Plánování nového Mostu

Koncepci výstavby nového města byl pověřen Krajský projektový ústav v Ústí nad Labem se střediskem v Mostě. Velký tlak na plnění národohospodářského plánu a požadavku zdvojnásobení těžby vedly k dalším revizím předchozího směrného plánu a neustálým změnám kapacity (směrné velikosti) města. Tyto změny zapříčiňovala neujasněná celková koncepce hnědouhelné pánve. V roli hlavního projektanta směrného plánu vystřídal Jaroslava Pokorného Václav Krejčí a v roce 1964 byl schválen Směrný plán, který počítal s 65 000 obyvateli. Zahrnoval stávající obyvatele nového a starého Mostu a obyvatele z likvidovaných obcí. Již se v něm nepočítalo s existencí historického města. V té době stály městské obvody 1–4, rozestavěné sektory 5 a 6 se táhly podél koridoru a chystala se výstavba obvodu 7. Nejpozději byly dostavěny sektory 8 a 9, které čekaly na rekultivační práce jižní velebudické výsypky. Pod tlakem naléhavé potřeby bytů pro obyvatele likvidovaného města dále rostla jen sídliště a z nového města se stala prozatím „ubytovna“. Do starého města se stále dojíždělo za službami, prací, kulturou a sportem a výstavba nového centra a městotvorných prvků zaostávala. Velká část budov byla dokončena až v 80. letech.

**1959 – Václav Krejčí
soutěž**

Hlavním architektem přestavby Mostu se tak stal Václav Krejčí, který byl v roce 1959 na základě soutěže na urbanistické a architektonické řešení centra nového Mostu pověřen vedením projektu jeho výstavby. Krejčího vize města byla utopická a modernistická. Usiloval o vytvoření funkčně členěného, racionálně organizovaného města, které by odpovídalo tehdejším ideálům socialistického urbanismu. Koncept byl založen na oddělení obytných, průmyslových a rekreačních zón a zahrnoval široké bulváry, centrální náměstí a rozsáhlá sídliště, která měla zajistit kvalitní bydlení pro obyvatele přemístěné ze starého Mostu. Město mělo být symbolem modernity a pokroku, což se odrazilo v jeho plánování a architektuře.

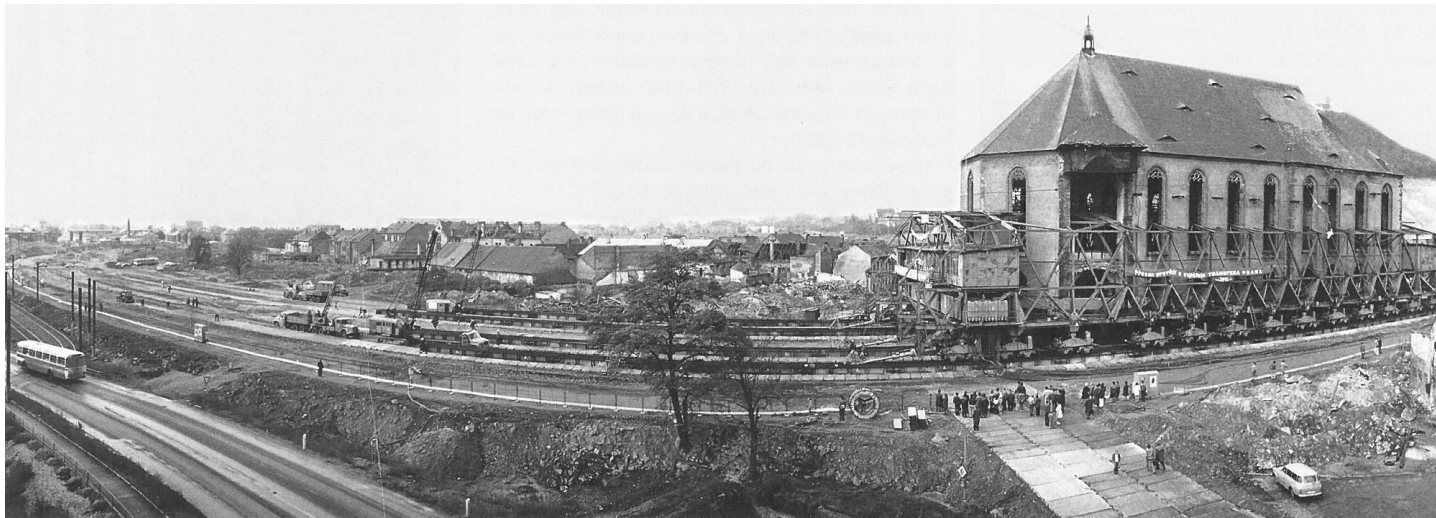
Nový Most byl navržen jako kompaktní útvar obytného území a dalších funkčních zón rozvíjející se podél základního městského komunikačního kříže, tj. severojižní městské třídy Budovatelů procházející od sportovního areálu až k Velebudicím a třídy východozápadní vedoucí od Souše Stalingradskou čtvrtí a končící u hlavního nádraží ČSD v Rudolicích. Vrch Šibeník se stal součástí centra nově budovaného města a nové domy měly vyrůstat v návaznosti na něj. Vznikající město bylo následně rozděleno do sedmi obvodů. Obvody 1, 2, 3, 4 a 6 měly převážně obytný charakter, obvod 5 byl zaměřen na sport a obvod 7 měl funkci vzdělávací a rekreační. Průmyslové areály byly umístěny na okraji města ve Velebudicích a Sedleci. Do centra města byly umístěny důležité správní, kulturně společenské, obchodní a administrativní objekty. Dominantou hornického města se stala výšková budova Generálního ředitelství Severočeských hnědouhelných dolů, která má čtyřadvacet podlaží. Sportovní areál byl navržen u stávajícího stadionu. Areál nemocnice umístěný v obvodu 1 uvažoval s možností dostavby dalších zdravotnických zařízení. Byla požadována ochrana zeleně na Hněvině, Širokém vrchu a Ressleru před další výstavbou. Dopravní obslužnost města byla řešena městskou hromadnou dopravou, a to tramvajovou a autobusovou. Tramvajová trať vedla od nádraží ČSD přes centrum města až k průmyslovému areálu Velebudice, zbylé území města obsluhovaly autobusy. V rámci technické vybavenosti byla navržena kanalizační čistírna v Chanově. Zdrojem pitné vody se stala Flájská přehrada, která byla vybudována v letech 1954–1961.

Starý Most, kostel před přesunem, 1975, foto S. Stýs

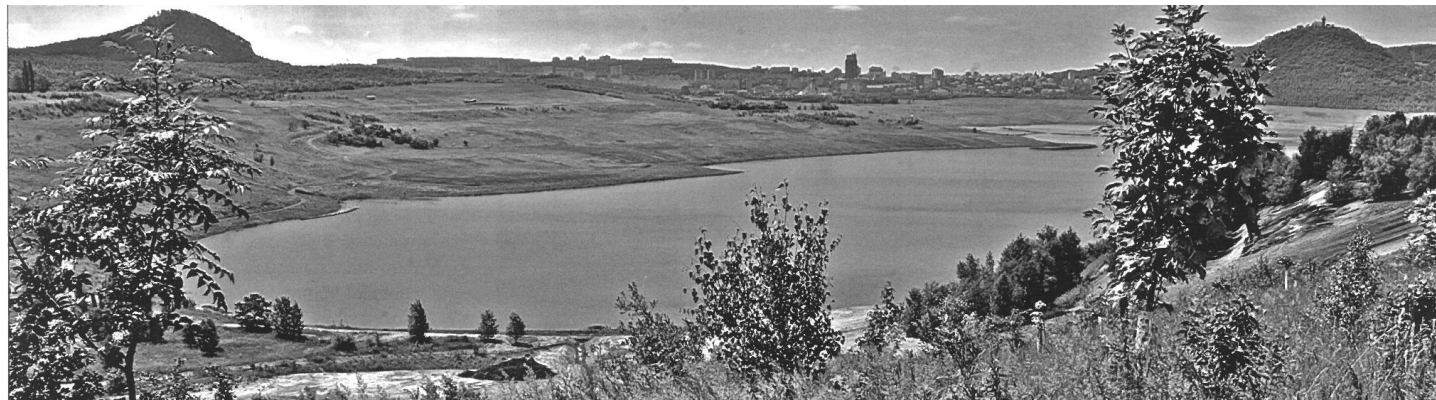
Starý Most, kostel před přesunem, 1975, foto S. Stýs

Přesun kostela Nanebevzetí Panny Marie, 1975

Panoramatický pohled na Most, 1910

Panoramatický pohled na Most, 2012

**1980 – M. Gajda,
V. Votočková
75 000 obyvatel**

V průběhu let pokračovala naplánovaná výstavba, ale již na počátku 70. let 20. století bylo zjištěno, že navrhovaná kapacita města pro 65 000 obyvatel nebude dostačující. Obvody 8 a 9 měly sloužit jako rezerva pro obytnou zónu, což bylo specifikováno v územním plánu architekta Pokorného. V roce 1980 byl zpracován územní plán, který počítal s kompletní bytovou výstavbou také v obvodech 8 a 9. Jeho autorem je Ing. M. Gajda a V. Votočková. V tomto územním plánu, si můžeme všimnout také návrhu tramvajové trati, která měla tvořit okružní linku kolem města a procházet jednotlivými obvody.

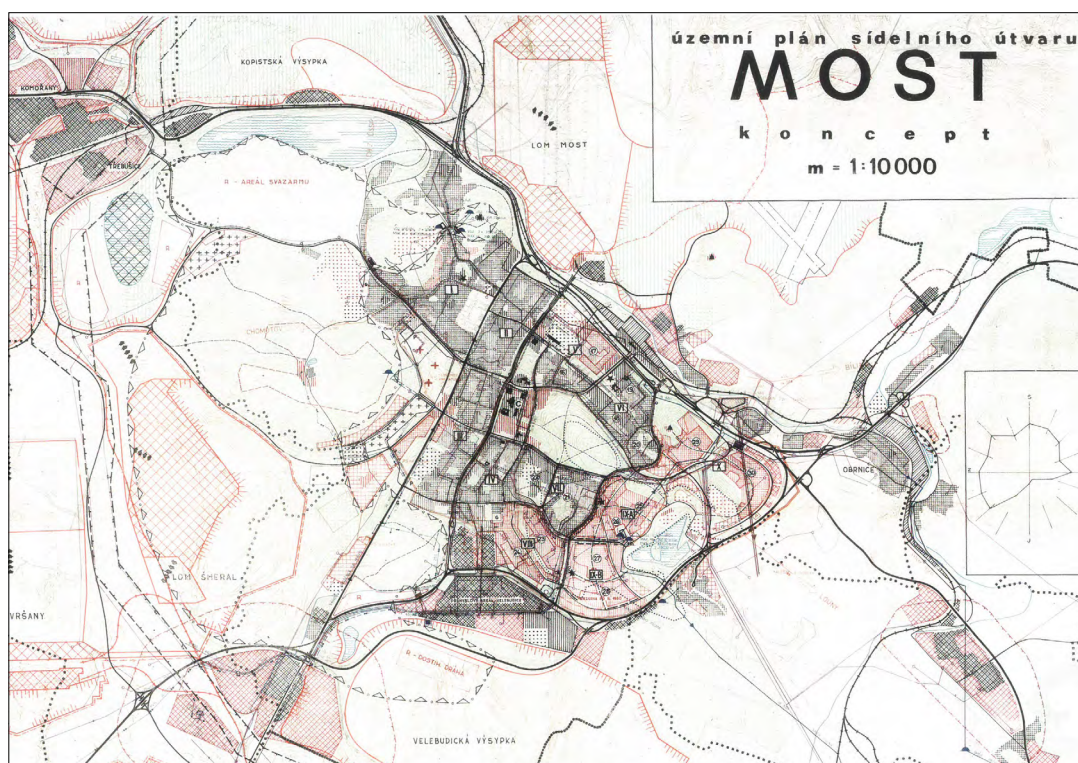
2002 – Antonín Olžbut

Dalším územním plánem byl plán z roku 2002. Tento plán prošel osmi změnami. Autorem plánu je Antonín Olžbut a jeho zpracovatelský kolektiv. Zaměřoval se na nízkopodlažní výstavbu rodinných domů, pro které bylo určeno 500 parcel. Dále řešil rozšíření silnice I/27, vznik dvou mimoúrovňových křižovatek u Souše a Komořan a dobudování letiště. Byl to plán, který poprvé řešil obnovu krajiny, která byla zdevastována těžbou hnědého uhlí.

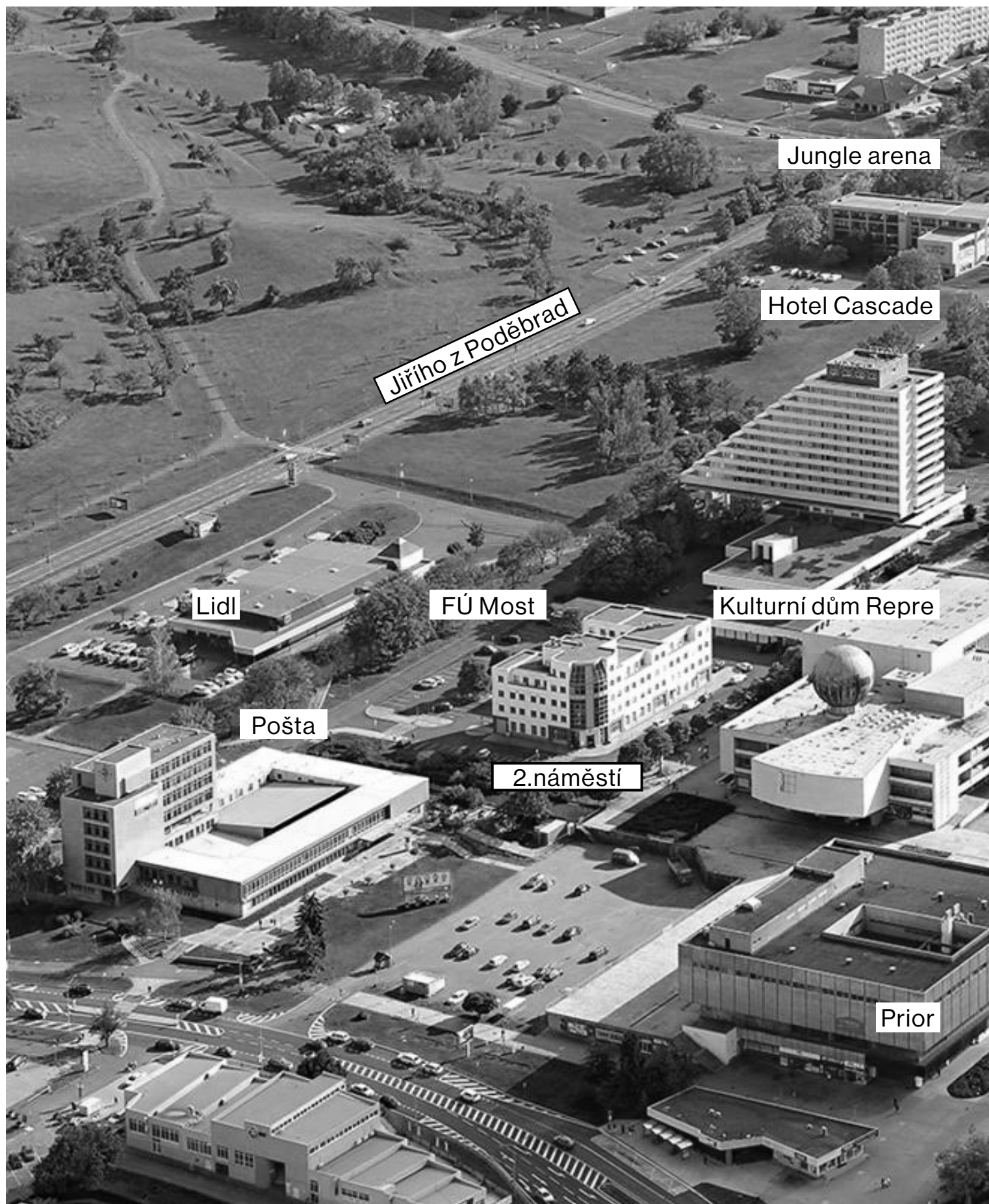
2012 – Atelier T-plan

V roce 2012 zastupitelstvo rozhodlo o pořízení nového územního plánu. Aktuální nový územní plán zpracovaný Atelierem T-plan nabyl účinnosti 29. 1. 2021. V současnosti jsou zpracovány dvě platné změny ÚP. Samotný Územní plán Most je zveřejněn na webových stránkách města Mostu: www.mesto-most.cz.

Výstavba nového města Mostu se stala vzorovou manifestací režimu, na níž demonstroval svou sílu a pokrokovost. Most se zpočátku stal vzorníkem nových myšlenek na poli urbanismu. Najdeme zde téměř všechny tehdy dostupné projevy urbanistických koncepcí od 40. po 80. léta, od prvních dvouletkových sídlišť přes monumentalismus socialistického realismu vystřídaný zvlgarizovanými formami funkcionalistického urbanismu panelových obytných celků až k postmoderním pokusům o definování urbanity v městském centru.

Územní plán města Mostu, 1980, autoři M. Gajda, V. Votočková

Centrum Mostu, foto Petr Toman

1959 – Václav Krejčí
soutěž

Centrum města Mostu

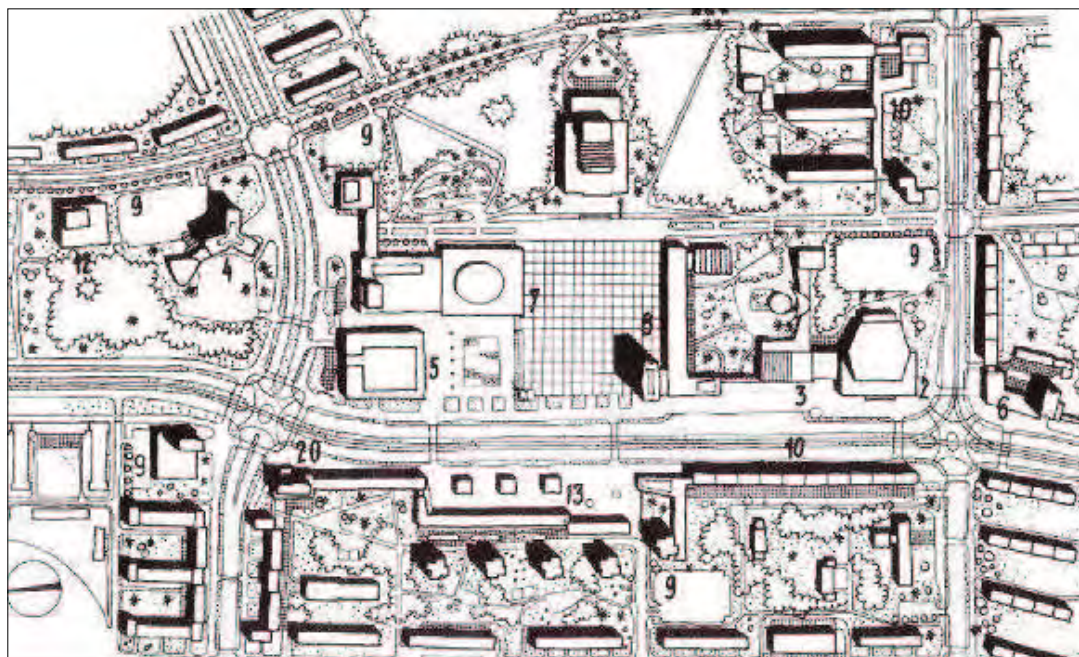
Výstavba centra nového města

Samostatnou kapitolou ve výstavbě nového Mostu je centrum města. Bylo řešeno souběžně s územními plány již od šedesátých let 20. století. V návaznosti na směrný územní plán města Jaroslava Pokorného vypsal v témže roce 1959 Krajský národní výbor celostátní omezenou dvoufázovou neanonymní soutěž na urbanistické a architektonické řešení středu nového města Mostu. Plán vymezuje prostor centra křížením dvou hlavních městských os, třídy Budovatelů a Moskevské ulice. Jižní hranici centra tvoří ulice Jaroslava Průchy a od východu na ni navazuje park Šibeník. Vlastní střed města se tak redukuje v podstatě na jeden prostor, který navíc ze severozápadu obklopovala nová bytová výstavba a již hotová komunikační síť.

František Hanyk,
Jiří Hrůza, Rudolf
Spáčil, Štefan Svetko,
Vladimír Dědeček

Soutěže se zúčastnilo celkem sedm autorských týmů, jejichž projekty v první fázi pomohly především k definování problémů mosteckého centrálního prostoru. Rozličnost návrhů ukázala různé možnosti jeho pojetí. Své projekty předložili jak architekti ze Stavoprojektu v Ústí nad Labem, tak i architekti pražských i bratislavských projekčních ústavů. Do poroty zasedly architektonické osobnosti z celé republiky, například František Hanyk, Jiří Hrůza, Rudolf Spáčil, Štefan Svetko nebo Vladimír Dědeček. Kromě respektování směrné velikosti města, která v této době ještě počítala se sto tisíci obyvateli, měly návrhy vytvořit prostředí odpovídající významu okresního města, tedy důležitého politického, hospodářského a kulturního střediska severočeské hnědouhelné pánve. Centrum města měly dle programového plánu tvořit divadlo, hotel, restaurace a kavárna, pošta, obchodní dům, budova výborů, kulturní dům, kino, parkoviště a obytné budovy. Mělo být řešeno jako soustava prostorů, ne jen jako jedno izolované náměstí. Dalšími předpoklady se vedle vhodného rozložení jednotlivých prostor, umožňujícího vzájemné vztahy mezi veřejnými budovami, stalo nezbytné vytvoření odpovídajícího shromažďovacího prostoru, dobře přístupného pro manifestace i slavnostní příležitosti.

Předložené návrhy město vystavilo v prostorách okresního muzea a seznámilo s nimi širokou veřejnost. Do druhé fáze soutěže postoupily tři návrhy hodnocené porotou kladně: Václav Krejčí a Jaromír Vejl z Ústí nad Labem; Zdeněk Kuna a Zdeněk Stupka

Zastavovací studie centra Mostu, 2. fáze soutěže, 1959 — autoři Václav Krejčí, Jaroslav Vejl

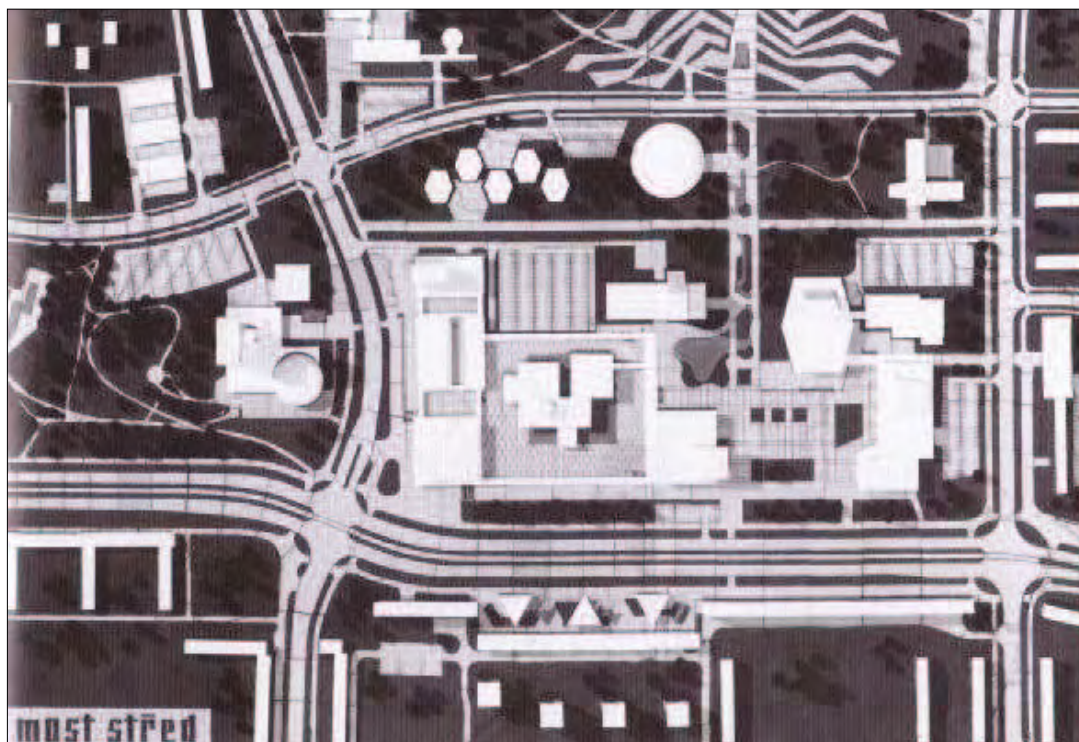
z Prahy; Ivan Matušík a Jozef Chovanec z Bratislavy.

Výsledek soutěže měl vést k uspokojivému a definitivnímu řešení pro realizaci centra. Protože však žádný z konečných návrhů nesplňoval podmínky tak, aby byl schopný bez dalších změn a úprav realizace, udělila porota dvě druhé ceny, jednu třetí a první místo zůstalo neobsazeno. Výsledek soutěže se stal směrodatným pro územní přípravu centra a určil, že jeho podrobný územní plán vznikne ve dvou variantách, které vypracují dva nejvýše hodnocené autorské týmy. Měl řešit celé území od městského stadionu přes tzv. Sadové náměstí až po jižní hranici centra danou ulicí Jaroslava Průchy. Toto doporučení poroty se nakonec ke škodě věci neuskutečnilo. Bratislavský tým se svého podílu na utváření centra vzdal a tak realizace plánové dokumentace a v neposlední řadě celého nového středu města proběhla podle návrhu ústeckého kolektivu architektů, Václava Krejčího a Jaromíra Vejla. Samotný podrobný územní plán autoři předložili až v roce 1967.

**1967 – Václav Krejčí
a kolektiv, plán centra**

Podrobný územní plán centra – pracovní skupina Václava Krejčího, 1967

Hlavním kompozičním činitelem zůstalo propojení centra s parkem Šibeník. Společenské objekty navazují na oddychový prostor s vodními plochami, odkud vede hlavní promenádní cesta do parku. Shromažďovací prostory navrhuje sevřenější, aby budily pocit intimnosti v závislosti na jejich společenské gradaci. Terénní profilaci území plán řeší výškovým odstupováním do třech funkčně diferencovaných úrovní. První, severní části dominuje prostorově rozvinutá stavba kulturního domu obklopená kompaktními bloky obchodního střediska, pošty, budovy národních výborů a výškovou kaskádou hotelového domu. V druhém parteru se výrazně uplatňuje stavba divadla, která kontrastuje s opět jednoduše pojatými hmotami kina a restaurace v jižní části centra. Poslední prostor tvoří oddychové plochy při úpatí Šibeníku, na severu obohacené o výstavní pavilony a budovu nového muzea, na jižní straně pak o objekt Okresního výboru komunistické strany. Zásobování a parkování plán situuje do podzemních prostor pod centrem. Na západní straně třídy Budovatelů vybavení centra doplňuje nižší blok distribucí oživený pavilony na půdorysu trojúhelníka, později lidově označovanými jako „Tři sejry“, a čtyři výškové bytové domy.

Centrum města Most – výsledné řešení, 1967 – autor Václav Krejčí

výšková dominanta

Jedním z požadavků na utváření centra se již v soutěžním zadání stalo vytvoření hlavní výškové kompoziční dominanty, která by v jakémkoli pohledu na město jasně určovala polohu centra a odkazovala k jeho významu a společenské funkci. Soudobá teorie si takovou potřebu dobře uvědomovala, ale zároveň nebylo jasné, jaká stavba by měla tuto funkci v rámci moderního centra zastávat. V historicky utvářených městech přirozeně plnily toto poslání ideově a významově důležité stavby jako radnice či kostely, připomínající duchovní a společenský obsah městského centrálního prostoru. Umístění takových staveb se ale stalo neslučitelným se socialistickým programem výstavby centra a musel se tedy najít takový objekt, který by mohl dané funkce uspokojivě suplovat.

**OŘ SHD
(Oborového ředitelství
Severočeských
hnědouhelných dolů)**

Architekt Václav Krejčí zvolil jako hlavní kompoziční a obsahově vyhovující bod nového středu města stavbu Oborového ředitelství Severočeských hnědouhelných dolů (OŘ SHD), již umístil do zeleně sadového náměstí v severní části centra. Objekt svou symbolickou náplní odkazuje na nejdůležitější význam a tradici města, na samotnou jeho podstatu, která se s likvidací původního historického Mostu stala zároveň jeho jedinou devízou.

**obchodní dům Prior,
kulturní dům Repre,
budova národních
výborů a hotel Murom**

Jako první se přistoupilo k provedení čtyř objektů centra v rámci jedné ucelené etapy. Šlo o stavby nahrazující nutně potřebnou vybavenost v likvidovaném starém městě. S každou hotovou stavbou se plánovalo do užívání předat zároveň příslušnou část náměstí i centra, aby bylo možné uvést tyto služby plně do provozu. Stanovilo se tedy časové rozmezí pěti let 1969–1974. Vzhledem k problematickému jednání s dodavateli se ale dokončení objektů centra posouvalo od plánovaného harmonogramu likvidace starého města a zahájení těžby. Počítalo se stavbou obchodního domu Prior, kulturního domu Repre, budovy národních výborů a hotelu Murom. Prvními objekty, které tedy byly v rámci centra postaveny, byly obchodní dům Prior dobudovaný v roce 1976, budova národních výborů (dnes budova Magistrátu města Most), jejíž administrativní část byla dokončena v roce 1977 a část s obchody v roce 1978, stavba OŘ SHD (Oborové ředitelství Severočeských hnědouhelných dolů) v letech 1970–1984. Další objekty byly realizovány počátkem osmdesátých let, a to hotel Murom v letech 1979–1983, Ústřední kulturní dům Repre v letech 1980–1984.

divadlo

Roku 1967 byla vypsána celostátní anonymní architektonická soutěž na divadlo, které bylo realizováno v letech 1980–1985 podle vítězného projektu architekta Klimeše. Vedle první etapy výstavby centra souběžně probíhaly další realizace jako distribuce „Rozkvět“ z roku 1970 od Josefa Burdy nebo sportovní hala z let 1971–1978 navržená Josefem Rotykou, budova pošty vystavěná v letech 1972–1975 podle Antonína Malkuse z Plzně, vtipně řešené tržnice od architekta a výtvarníka Václava Mezery, kaple sv. Václava od pražského architekta Michala Sborwitze z let 1982–1989 a nemocnice od Kamila Ossendorfa.

kaple sv. Václava

Na projektování objektů mosteckého středu se vesměs podíleli architekti z Krajského projektového ústavu v Ústí nad Labem. Už z původního projektu Václava Krejčího, který vznikl jako součást podrobného územního plánu centra v roce 1967, je zřejmá snaha přistupovat ke každé ze staveb centra jako k jedinečnému solitéru, který svým výrazem ovládá své okolí. Střed nového Mostu tak vyznívá jako systém střídajících se individualit, které si kladou za cíl utvářet a proměňovat charakter místa. Během výstavby nového Mostu se u architektů uplatnila inspirace tehdy aktuální architekturou Oscara Niemeyera pro město Brasilia postavené v letech 1956–1960 (tedy krátce po soutěži na centrum nového Mostu).

Stavba SHD, 1970–1984, autoři Václav Krejčí, J. Fojt, Míša Hejduk, v popředí stavba OD Prior

Centrum Mostu, 70. léta, výstavba OD Prior, autoři M Böhm, J. Zbuzek; foto Luboš Dvořák

Centrum Mostu, 1983, foto Luboš Dvořák

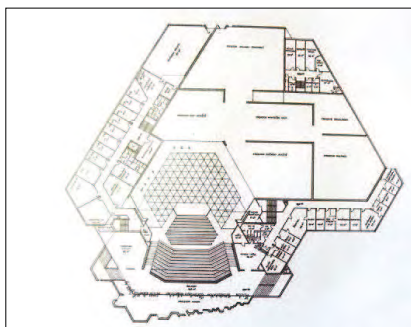

Centrum Mostu, výstavba kolem roku 1980, archiv Oblastního muzea v Mostě

**1967 – architektonická
soutěž**

Důležitou součástí mostecké výstavby se staly náročné architektonické soutěže. Tou zásadní již výše popsanou byla soutěž z roku 1959 na řešení centra nového Mostu. Neméně důležitou byla soutěž na budovu mosteckého divadla konaná v letech 1967–1968, z které jako vítěz vzešla jedna z nejlepších divadelních realizací u nás a zároveň skvělý příklad dobového skulpturálního proudu v architektuře.

I přes nesporně architektonicky hodnotnou koncepci centra města se nepodařilo vytvořit klasické městské náměstí jako střed veškerého dění. V původní studii architekta Krejčího měly být mezi jmenované základní objekty dostavěny objekty další, které by nakonec tvořily centrum včetně náměstí (kino a restaurace, objekt družstev, výstavní pavilony, víceúčelové haly, muzeum).

Soutěžní návrh na budovu divadla v Mostě, 1967–1968, autor Ivo Klimeš

Stavba divadla v Mostě, 1983, foto Luboš Dvořák

Městské divadlo v Mostě, 1997, foto Luboš Dvořák

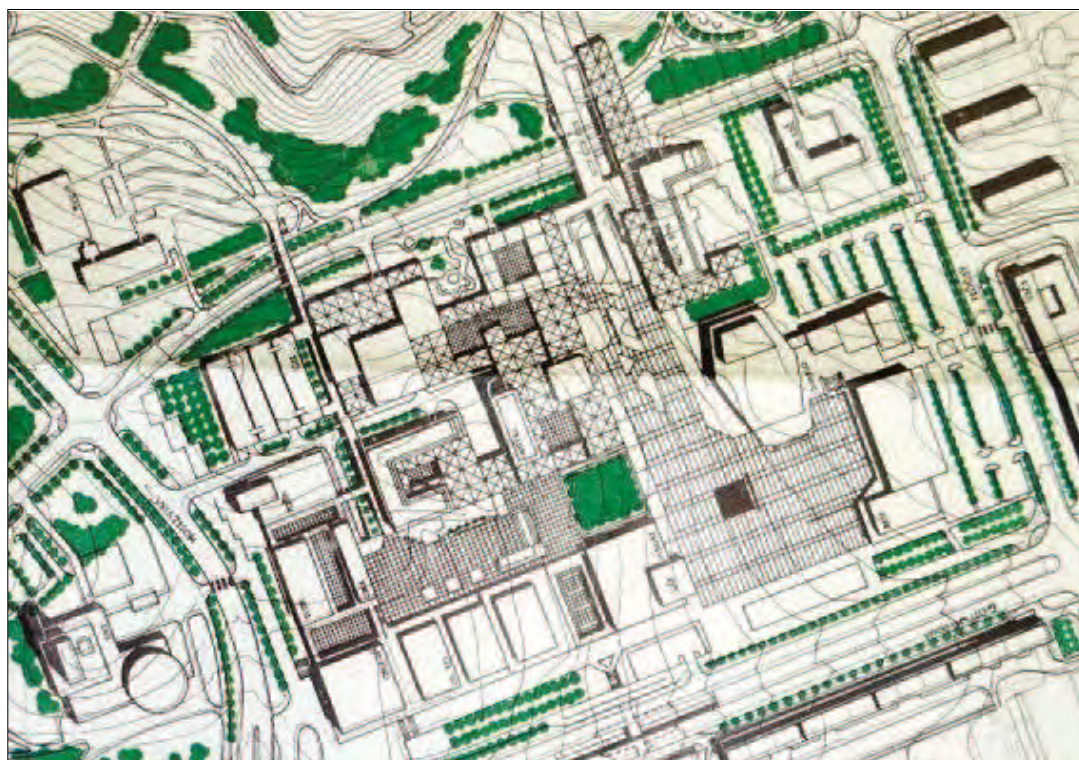
Dotvoření a přestavba nedokončeného centra

Nového centra se město Most dočkalo až v polovině 80. let. Už od 70. let a poté zejména v následujícím desetiletí se však rodila koncepce na jeho dotvoření, protože záměr územního plánu Václava Krejčího i po dvaceti letech realizace stále působil značně nedokončeně. Svou roli v tomto procesu sehrály především koncepční změny v plánování měst a v přístupu k jejich centrálním prostorům. Některé z těchto studií vedly ke kritice dosavadních urbanistických postupů založených na modernistických principech ustanovených organizací C.I.A.M už ve 30. letech.

**1975 – Luboš Doutlík,
Karel Marhold, Jan
Mužík a Luděk Todl**

Jeden z prvních návrhů na dotvoření celku nového centra Mostu zadal Útvar hlavního architekta města již v roce 1975, tedy v době, kdy se u většiny staveb ještě ani nezačalo s realizací. Studii dostavby vypracoval kolektiv architektů z katedry urbanismu fakulty architektury v Praze, Luboš Doutlík, Karel Marhold, Jan Mužík a Luděk Todl. Studii autoři dokončili v roce 1977, kdy se centrum nacházelo ve značné rozestavěnosti a budovalo se podle plánu systémem samostatných solitérů. Studie počítala s dopravním zklidněním centra města. Mělo dojít k ponoření tramvajové trati a k odklonu automobilové dopravy do ulic Žatecké a Pod Šibeníkem, čímž by v prostoru celého náměstí vznikla klidová zóna.

Přestože ani tato studie nebyla realizována, stala se výchozím podkladem pro další úpravy a ujasnění celkových prostorových vztahů centra. Ideově tak naznačila správný směr dalšího vývoje. Snažila se poukázat na špatnou koncepci řešení založeného na dávno překonaném pojetí rozptýlené monofunkční skladby hmot. S vrchem Šibeník bylo již v územním plánu ze šedesátých let 20. století uvažováno jako s parkem, pouze při jeho okraji k centru města mělo vyrůst několik objektů, které byly zahrnuty do studie v rámci stavby centra města. V sedmdesátých letech 20. století se objevily snahy o umístění bytové výstavby i do prostoru parku. Naštěstí byl park pro svůj účel zachován a také nikdy nedošlo k výstavbě plánovaných objektů v rámci centra města (muzeum, památník Mostecké stávký, Dům pionýrů a mládeže).

Studie dostavby centra Mostu, 1977, autoři Luboš Doutlík, Karel Marhold, Jan Mužík

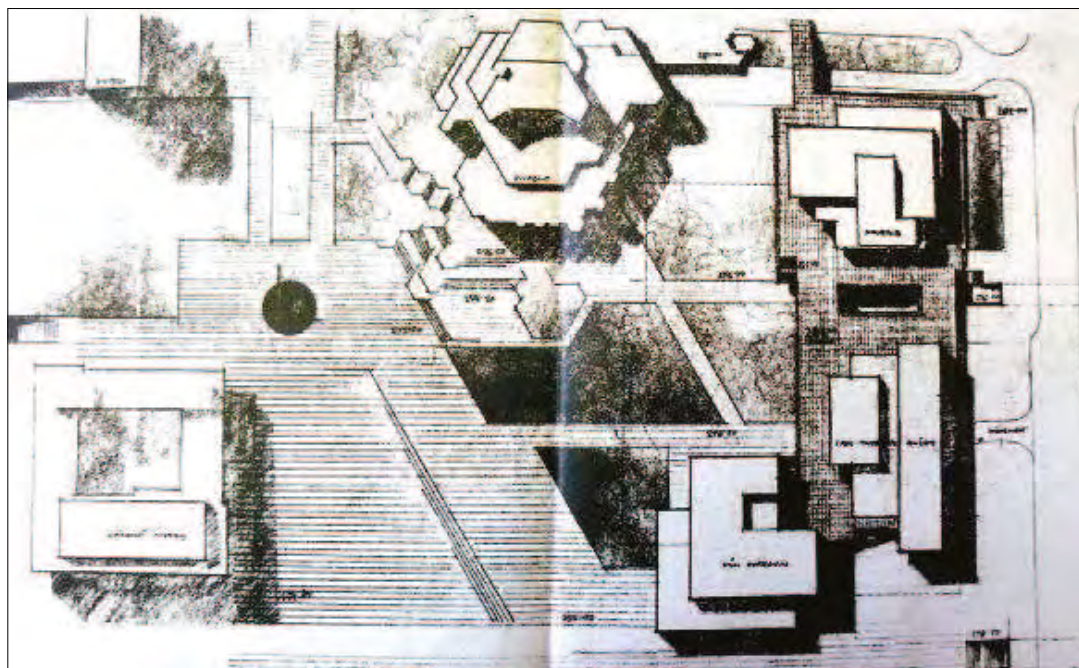
**Muzeum a památník
Velké mostecké stávky**

Nerealizované záměry

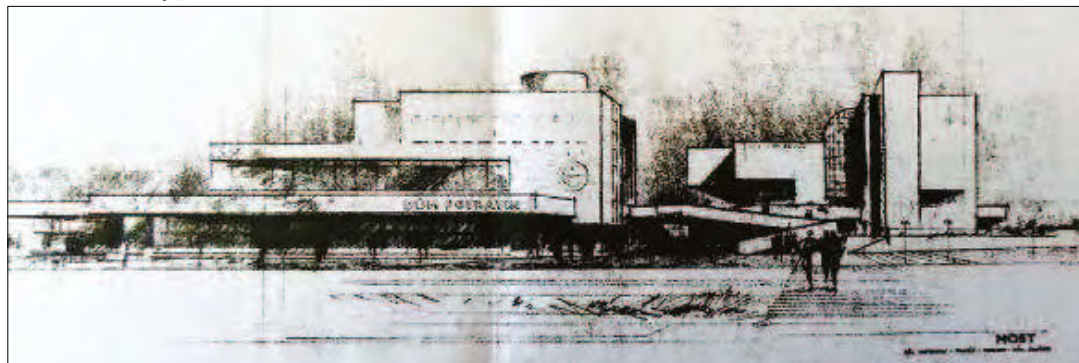
V archivních dokumentech 80. let najdeme také ideologicky zatížené koncepce na dotvoření centrálního městského prostoru nového Mostu. Patřila mezi ně myšlenka situovat sem Muzeum a památník Velké mostecké stávky (1932) – další monumentální dominantu, která by odkazovala k historickému významu revolučních tradic a bojů hornického proletariátu na Mostecku. K oslavám padesátého výročí Velké mostecké stávky, v letech 1981–1982, město vyhlásilo soutěž na památník. Zúčastnily se celkem čtyři architektonické týmy (například z pražského VUT Luděk Doutlík, Karel Marhold, Jan Mužík, nebo z kraje Václav Krejčí a Josef Rotyka), ale opět se nic neuskutečnilo.

80. léta

Počátkem osmdesátých let se mostecké centrum dokončovalo a sílila potřeba dotvoření jeho jižní části. Sem podrobný územní plán z roku 1967 situoval spojitý objekt kina a restaurace. Řešení těchto funkcí se stalo součástí soutěže na divadelní budovu, kterou již v roce 1968 vyhrál projekt Ivo Klimeše z ostravského Stavoprojektu. Realizace se ale dočkalo pouze divadlo a sousední prostor zůstal prázdný. V archivních materiálech Státního okresního archivu v Mostě najdeme několik studií z tohoto období. Například v roce 1984 vzniklo šest návrhů. Kromě architektů Václava Krejčího a Míti Hejduka, Jana Hasíka, Martina Kubrichta, Karla Polacha a Františka Kameníka z Krajského projektového ústavu v Ústí nad Labem, předložil svůj přepracovaný návrh opět Ivo Klimeš.

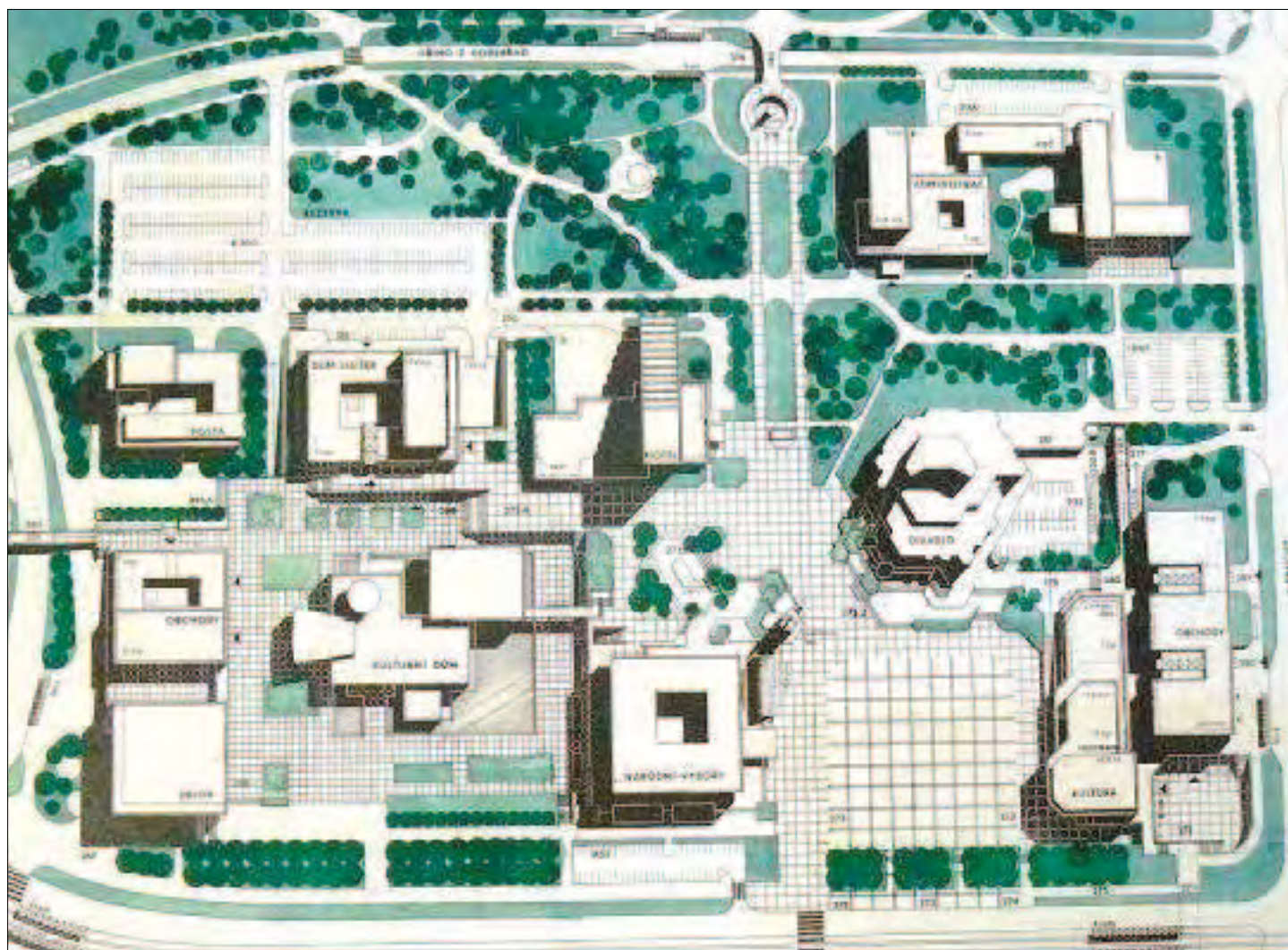

Studie dostavby jižní části centra Mostu, 1984, autor Ivo Klimeš

Studie dostavby jižní části centra Mostu, 1984, autor Ivo Klimeš

V následujícím roce 1985 vyhlásily národní výbory veřejnou anonymní soutěž na ideové urbanisticko-architektonické řešení dostavby centra a centrálního parku v Mostě. Soutěž měla ujasnit výhledové možnosti a náměty nového programu městského středu ve dvou časových etapách, do roku 2000 a po něm. Zúčastnilo se celkem osmnáct architektonických kolektivů, z nichž porota ocenila tři týmy, a to dvěma druhými a jednou třetí cenou. Nejvýše se umístil opět návrh Iva Klimeše z Ostravy, který tentokrát spolupracoval s Vladimírem Křížkem. Druhou sníženou cenu získal tým z Prahy ve složení Michal Hexner a Jaroslav Novák. Na třetí pozici se dostal autor koncepce mosteckého centra Václav Krejčí společně s teplickým architektem Milanem Miškem, Janou Kallmünzerovou a Monikou Miškovou. Dále se měly týmy znova zabývat dostavbou společenského střediska v jižní části centra. Studie těchto variant architekti zpracovávali až do roku 1988. Z těchto záměrů se ale opět nic neuskutečnilo, především kvůli nedostatku investičních prostředků.

Studie dostavby centra Mostu. 1985. autoři Ivo Klimeš, Vladimír Křížek

Kevin Lynch

Urbanistické teorie výstavby nových městských částí

V 70. letech se Most stal přímým demonstrativním příkladem střetu dvou protikladných urbanistických koncepcí, které výrazně ovlivnily podobu jádrových oblastí nového města. Šlo o kritiku doposud prosazovaného ideálu funkčního zónovaného rozvolněného města, založeného na principech deklarovaných organizací C.I.A.M v roce 1928 a rozvedeného v Athénské chartě o pět let později, a to v souvislosti s novou teorií výstavby nových městských částí, tak jak ji již v roce 1960 ve své knize Obraz města (The Image of the City) formuloval americký teoretik environmentálního urbanismu Kevin Lynch.

Mostecké centrum vznikalo převážně v 60. letech, kdy se důsledně prosazovaly právě zásady C.I.A.M. Realizace těchto plánů se ale pro dodavatelské, finanční a materiálové nedostatky československého stavebnictví protahovala o několik let, mnohdy až desetiletí. V době jejich dokončování tak bylo zřejmé, že takto utvářené prostředí nevyhovuje potřebným nárokům.

**1978 – obraz města
Mostu, Ševčík,
Bendová, Benda**

Tuto skutečnost a významnou reflexi teorie Kevina Lynche představil výzkum Obraz města Mostu Jiřího Ševčíka, Ivany Bendové a Jana Benda, publikovaný v Architektuře a urbanismu v roce 1978.

Obraz města Mostu – Jiří Ševčík, Ivana Bendová, Jan Benda

Název článku Obraz města Mostu odkazuje k teoretickému a metodickému východisku autorů průzkumu. Na modelu systematického srovnávání starého a nového města aplikují Lynchem definovanou typologii, kterou doplňují nejnovějšími teoriemi Christiana Norberga-Schulze a Michaela Triebe. Jako jeden z hlavních problémů vnímají vzájemné působení prostředí a společnosti. Autoři se opírají o výzkumy moderní psychologie a sociologie chápající toto prostředí nejen z hlediska funkčního a hygienického provozu, ale také jako důležitý psychosociální činitel. Výsledky takových bádání je podle nich třeba zapojit do teorie i praxe soudobé architektury.

Lynch, Norberg-Schulz i Trieb ve svých statích docházejí k identickým výsledkům, jen s drobnými rozdíly. Kevin Lynch vychází z domněnky existence tzv. obrazu města (image), tedy jakési představy, kterou si vytvářejí jeho obyvatelé. Tento obraz může vzniknout, jen pokud se dané hmotné prostředí vyznačuje určitými předpoklady. Ty definuje pomocí pojmů výraznost, čitelnost nebo také identita sídla a jeho struktury (imageability). Takto výrazný charakter místa tvoří základ pro orientaci v prostředí, která zase podmiňuje schopnost sociální komunikace i estetické uspokojení obyvatel. Ti jsou si vědomi svého prostředí, a tudíž se ho intenzivně účastní (například v rámci politiky či hospodářských, sociálních a kulturních vrstev skutečnosti). Článek závěrem shrnuje: „bez prostředí, které lze uspokojivě členit, není možná orientace a je podlomena existenční a citová jistota“.

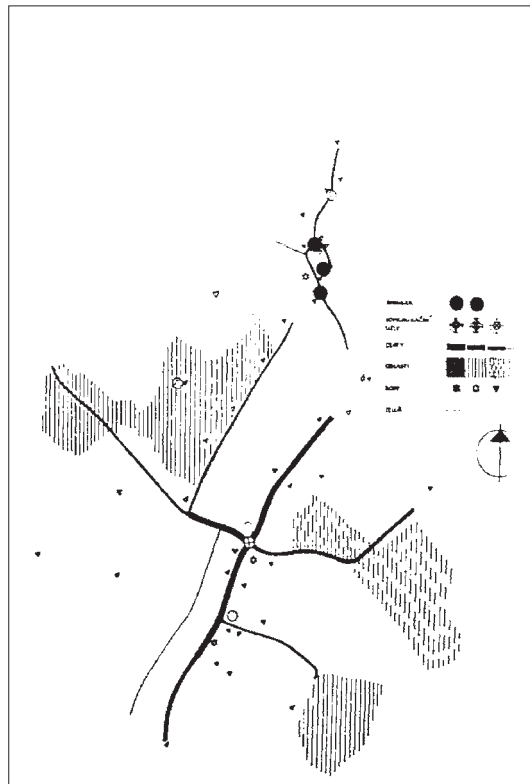
Autoři výzkumu na základě úvah nad teoriemi Kevina Lynche, Christiana Norberga-Schulze a Michaela Triebe odvozují závislost obrazu města na kvalitě jeho elementů, identit, čitelnosti, individualitě atd. Město, které trpí nedostatkem elementů zakončených v minulosti a nedostatečnou rozličností znaků, se stane neobyvatelným.

Pro město Most, jehož urbánní povědomí narušila úplná likvidace historické části, se musí plánování jeho obrazu stát důležitým krokem k lepšímu pojmenování dílčích, do té doby intuitivně řešených problémů.

Z výzkumu vyplývá, že obraz nového města určují především komunikace. Jeho páteř, třída Budovatelů s tramvajovou dráhou, striktně rozděluje město na dvě poloviny. Obyvatelé vystihují charakter této struktury takto: „nový Most nelze nakreslit, nemám představu, je to rychlodráha s bloky po pravici a bloky po levici“ nebo „základ starého Mostu je náměstí, základ nového Mostu je tramvaj“. Náměstí – prostor pro sociální komunikaci – zde střídá jen ulice, která má navíc charakter nepřekonatelné bariéry. Vztažnými orientačními body se zde stávají namísto ulic a náměstí jednotlivé budovy. V rozhovorech s obyvateli ovládal obraz celého města pojem „bloku“. Číselný orientační systém se osvědčil jako jediný možný způsob dorozumívání o pohybu ve městě a určení vlastní polohy. Jediným prostředkem identifikace obyvatel s jejich prostředím se staly již vžitá přezdívky, kterými mohli navázat bezprostřední, i když často hanlivě i sarkasticky zabarvený citový vztah s okolím. Tyto přezdívky jako „U mrzáka“, „Tři sejry“, „Hokejky“, „Kravíny“, „Plechové náměstí“, „Taškent“ pokrývají téměř celý nový Most.

Ideální situace starého a nového Mostu 1978, zdroj
Obraz města Mostu – Ševčík, Benda, Bendová

Obraz Mostu podle výpovědí dotazovaných, 1978,
zdroj Obraz města Mostu – Ševčík, Benda, Bendová

Jako konkrétní pokusy o navrácení městskosti do centra lze vnímat nerealizovaný postmodernistický projekt dostavby mosteckého centrálního prostoru Jiřího Kučery a Jaroslava Ouřeckého pro soutěž Urbanita 86.

1986 – urbanita 86

Urbanita 86

Mostecké centrum se také stalo předmětem jedné ze studií výstavy Urbanita 86, kterou v roce 1986 vypsál Technický magazín. Technický magazín, takzvané Téčko, věnující se dlouhodobě zejména novinkám na poli techniky, se v druhé polovině 80. let stal kritickou platformou umožňující zveřejnění textů, které bylo takřka nemožné otisknout jinde. Redakce organizovala také výstavy výtvarného umění pořádané nejprve v muzeu v Roztokách.

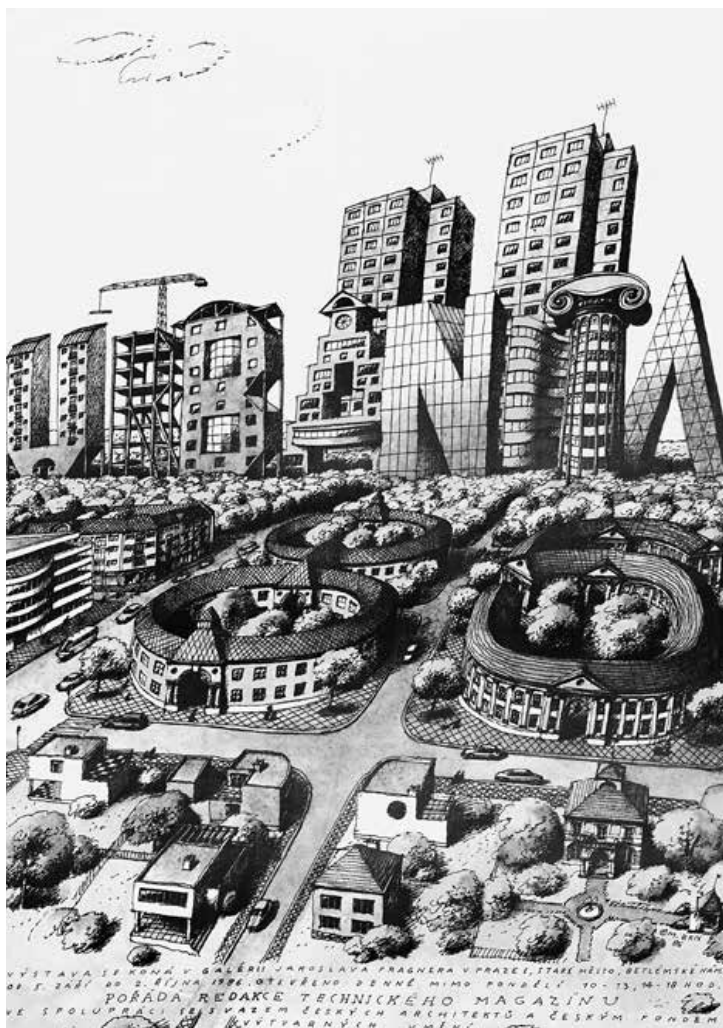
Od roku 1979 působil jako stálý člen redakce a editor Téčka Benjamin Fragner, který inicioval sérii výstav o architektuře (Projekty z archivu, Malovaná architektura, Urbanita 86, Urbanita 88 a Urbanita 90). Všechny tři Urbanity proběhly v Galerii Jaroslava Fragnera provozované Svazem českých architektů. Výstavy si kladly za cíl nashromáždit návrhy a názory architektů a urbanistů na to, „jak naplnit obsah slova urbanita“. Název Urbanita byl vysvětlen v jednom z doprovodných článků v Technickém magazínu dle Slovníku spisovného jazyka českého jako „úhlednost, zdvořilost a urbánnost“ a zároveň dle slovenského Slovníku cudzích slov jako „snaha po dosiahnutí priaznivého mestského vzhľadu životného prostredia ľuďi“. Projekty všech osmdesáti přihlášených účastníků na první z Urbanit měly být komentářem, dotvořením, vylepšením či zabydlením sídlišť. Pohybovaly se na celé paletě od uměleckých objektů pro veřejný prostor, přes drobné zásahy pro konkrétní sídlištní situaci, až po projekty promyšlené koncepce přestavby celého města. Výzvy k zaslání projektů byly otištěny v Téčku. Jednotlivé projekty časopis posléze prezentoval na společné výstavě, která nabízela mimořádně pluralitní pohled na architekturu i společnost.

**1986 – Jiří Kučera
a Jaroslav Ouřecký**

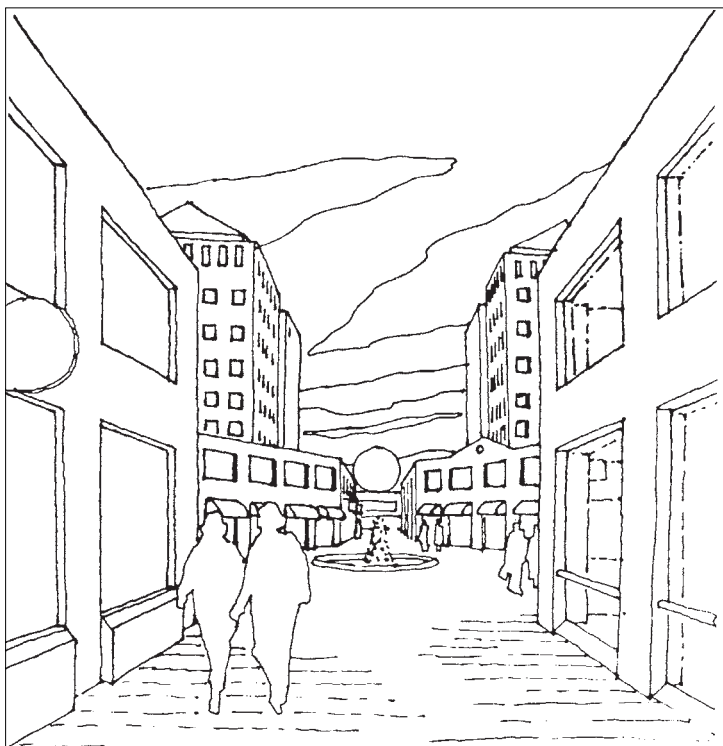
Komplexněji definovala svou představu o pojmu urbanita dvojice architektů Jiří Kučera a Jaroslav Ouřecký. Svou vizi o podobě městského jádra a jeho veřejných prostorů autoři aplikovali na modelu centra Mostu. Zvolili metodu porovnávání plánů středu zbořeného historického města a nově vzniklého centra. Jejich projekt zrcadlil výstupy již zmíněné zásadní studie Jiřího Ševčíka, Ivany Bendové a Jana Bendy Obraz města Mostu, která v návaznosti na koncepci mentální geografie Kevina Lynche zkoumala rozdílné principy orientace ve městě obyvatel přestěhovaných ze starého do nového města Most.

Postupovali tedy obdobně jako tým Jiřího Ševčíka při zpracování analýzy Mostu. Zjistili, že staré i nové centrum mají téměř shodnou rozlohu, ale že jsou obě založena na naprosto odlišných prostorových vztazích. Pomocí porovnávání plánů, skladby jádrových oblastí a s použitím postmoderního slovníku vytvořili návrh založený na reminiscencích na původní prostory a poučený měřítkem tradičního města.

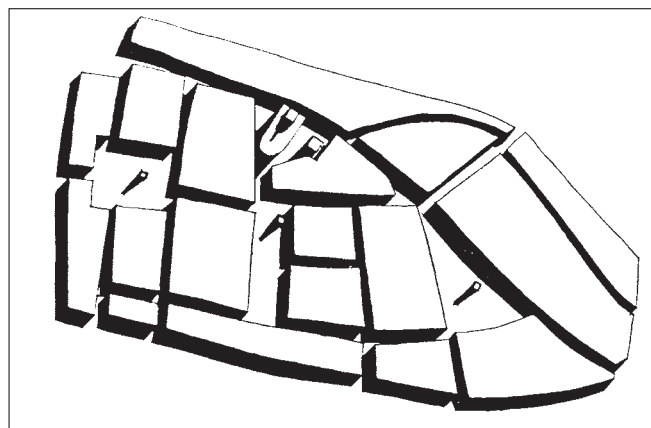
Na základě těchto úvah dotvářejí nové centrum soustavou kompaktních bloků simulujících skladbu starého města. V architektonickém tvarosloví přitom evokují tradiční články a prvky, jako jsou štitové domy lemující náměstí i podloubí s obchody a funkcemi, a tvoří průhledy k již stojícím dominantám – to vše ve snaze suplovat rozmanitost a organickou nahodilost prostředí, vrátit uliční systém a symboliku „dosud bezprizorným prostorům“. Jejich studie také zahrnuje přemístění děkanského kostela Nanebevzetí Panny Marie do polohy ve vztahu ke konfiguraci centra shodné s původní. Přesun kostela do centrální části je ale bohužel kvůli velkému výškovému skoku v oblasti koridoru inženýrských sítí nereálný.

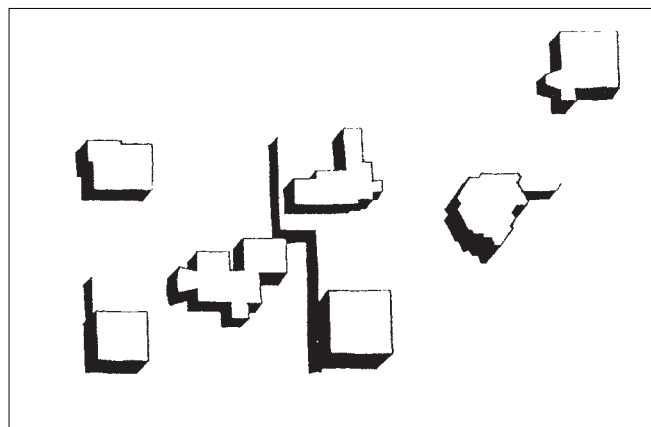
Plakát výstavy Urbanita 86, autor Michal Brix

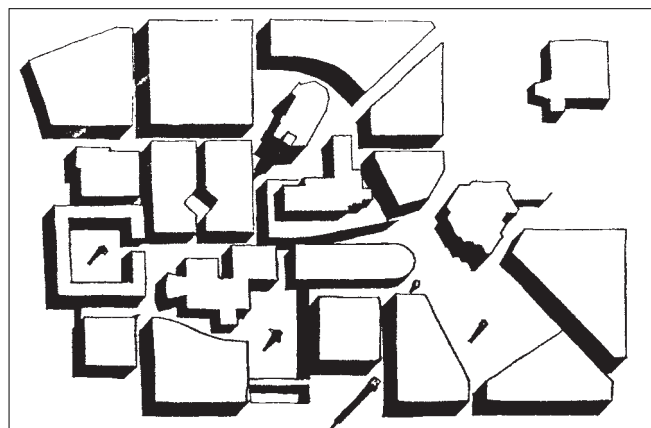
Pohled do ulice
Urbanita 86, projekt Jiřího Kučery a Jaroslava Ouřeckého

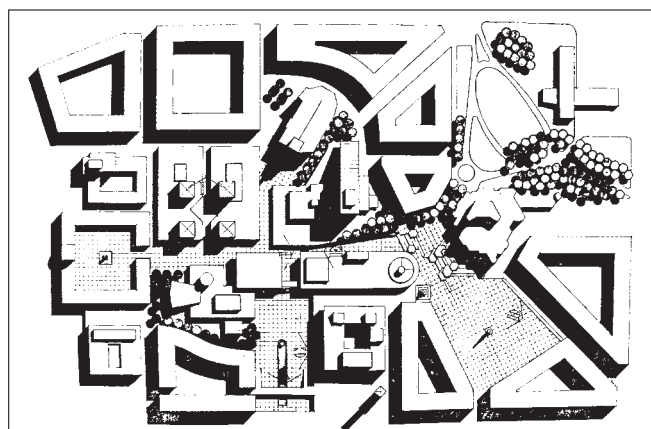
Situace historického jádra starého Mostu

Situace centra nového Mostu

Situace dostavby centra nového Mostu

Navržená dostavba centra nového Mostu
Urbanita 86, projekt Jiřího Kučery a Jaroslava Ouřeckého

**1989 – projekt
náměstí**

Porevoluční pokusy o dokončení centra

Samotnému prostoru shromažďovacího náměstí se věnoval projekt Václava Krejčího a Míti Hejduka z roku 1989. Na jižní stranu autoři situovali restauraci, která oddělovala náměstí od rušné křižovatky. Do severozápadní části vložili hlavní kompoziční prvek, výtvarně pojedený solitér fontány kruhového půdorysu. K oddělení náměstí od třídy Budovatelů používali lehkou ocelovou a prosklenou konstrukci formovanou do tvaru kolonády inspirovanou teplickou realizací shodného prvku v parku přiléhajícím k teplickému koncertnímu domu od Karla Hubáčka a jeho kolegů z libereckého Sialu. Projekt nebyl realizován.

**1991 – 1994
Česká Spořitelna,
Václav Krejčí, Josefa
Burda, Míša Hejduk**

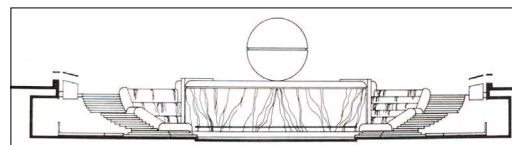
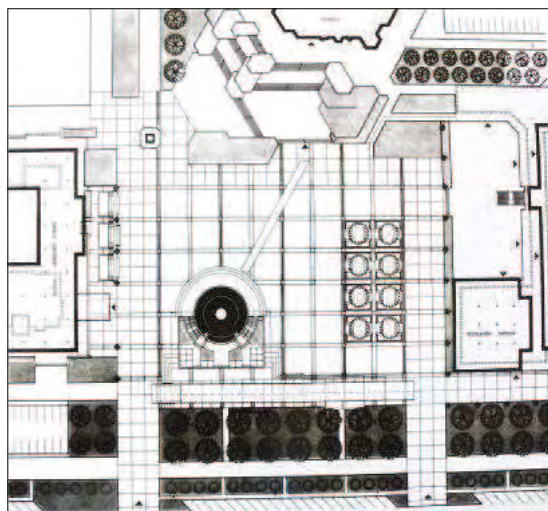
Rok 1989 přinesl změny jak politické, tak i v přístupu k výstavbě nového Mostu. Požadavky centrálního plánování s podtextem ideologických zásad nahradily potřeby konkrétních investorů. Příkladem může být stavba České spořitelny od Václava Krejčího, Josefa Burdy a Míti Hejduka postavená v letech 1991–1994. Spořitelna byla stavěna „na klíč“, tedy na přímou zakázku a dle přesných požadavků banky, což do té doby v českém ani slovenském prostředí nebylo běžné. Nová stavba byla situována do prostoru mezi divadlem a ulicí J. Průchy. Po vzoru sousedního divadla od Iva Klimeše vyzvedli architekti objekt na půdorysu šestiúhelníku a jeho výraz založili na obdobných principech tvarování v kombinaci prosklených ploch a kamenných obkladů. Přitom se snažili stavbě vtisknout postmoderní ráz. Chtěli tak přispět k jednotnému a harmonickému působení prostoru jižního náměstí. Poslední stavbou dokončenou v Mostě počátkem devadesátých let se na dlouho stala právě budova České spořitelny.

**1992 – Pavel Šimeček
soutěž**

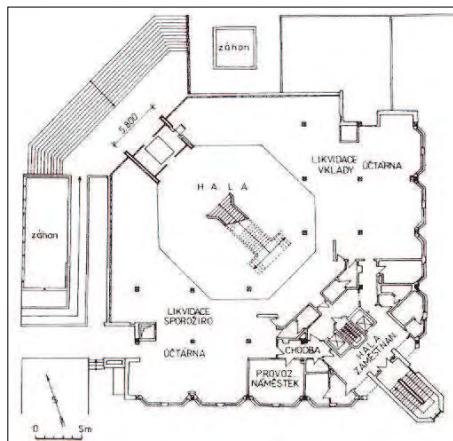
V roce 1992 byla vypsaná veřejná anonymní urbanistická soutěž na změnu koncepce a dostavbu centra města. Vítězný návrh vypracoval architekt Pavel Šimeček ze Zlína. Návrh řešil zejména prostor „shromaždiště“ mezi divadlem a nynějším magistrátem, kde počítal s náměstím ve tvaru trojúhelníku, který názvem i tvarem odkazuje na stejně označované 1. náměstí ve starém Mostě. Na realizaci návrhu se nenašli investoři a plán byl v roce 1997 přepracován a podařilo se realizovat alespoň náměstí.

**1997 – 2004
Karel Chlouba, studie**

Původní návrh dostavby centra města Mostu Pavla Šimečka se v roce 2004 dočkal další aktualizace zpracované Karlem Chlobou. Studie dostavby centra řešila doplnění stávajících budov městskými bloky, mezi nimiž se vytvoří nové ulice a náměstí. Výstavba nových městských bloků neměla za účel jen zaplnit urbanisticky prázdný prostor, ale zejména vytvořit chybějící obchodně společenský parter města.

Dostavba jižní části centra Mostu – náměstí, 1989, autoři Václav Krejčí, Míša Hejduk

Návrh a stavby České spořitelny, 1991 – 1994, autoři Václav Krejčí, Josef Burda, Míša Hejduk

Návrh dostavby centra města Mostu, 1997 – 2004, autor Karel Chlouba

1997 – 1. náměstí

Starý Most měl tři hlavní náměstí. Dlouho budované centrum nového Mostu nemělo až do 90. let náměstí žádné. Teprve v červnu roku 1997 byl podle návrhu dostavby centra od Pavla Šimečka položen základní kámen 1. náměstí. Jeho tvar vychází z dříve existujícího náměstí ve starém Mostě a přímo v terénu jednoznačně definuje budoucí uliční síť. Trojúhelníkové náměstí s renesanční kašnou a morovým sloupem přenesenými ze starého Mostu bylo otevřeno v listopadu 1998 a jeho předání obyvatelům doprovázely komentáře, že se nový Most konečně dočkal svého náměstí.

2008 – OC Central

Nové náměstí zůstalo neuzavřené. Sousední prostor označovaný jako „Plecháč“, sloužící jako shromaždiště lidí při oslavách či později při demonstracích nebo jako parkoviště aut, zůstával dlouhá léta nezastavěnou plochou. K uzavření trojúhelníkového náměstí došlo v roce 2008, kdy bylo dostavěno obchodní centrum Central s bytovými jednotkami Odeon. Vysoká stavba oddělila třídu Budovatelů od 1. náměstí a nedošlo k naplnění původních plánů na zútulnění prostoru skrze nízké stavby.

2005 – 2. náměstí

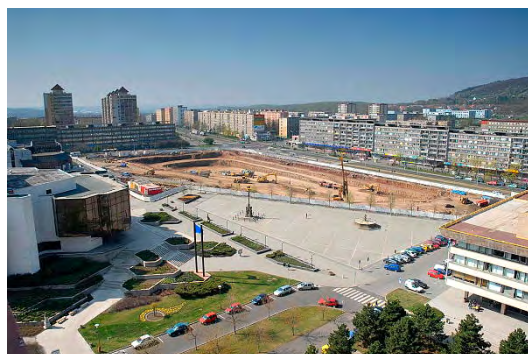
Podle plánů, mělo být centrum nového Mostu podobné tomu starému, právě díky umístění tří náměstí. Po dostavbě finančního úřadu (dokončeno v roce 2003) se v listopadu 2005 započalo s výstavbou 2. náměstí. To zaujímá prostor mezi budovou Repre, finančním úřadem a terasami pod hotelem Cascade. Má také obdélníkový půdorys, jako mělo stejnojmenné náměstí ve starém Mostě. Do severního konce náměstí byla při vzniku tohoto veřejného prostoru umístěna restaurovaná socha sv. Prokopa ze Souše. Ze 2. náměstí byla v té době vyvedena lávka pro pěší, která přemostila podzemní zásobovací vjezd (pro Repre a Prior) a spojila tak celou oblast s budovou pošty. Třetí náměstí se mělo nacházet před budovou obchodního domu Prior a kulturního domu Repre, ale zatím vybudováno nebylo.

2024 – rekonstrukce kulturního domu Repre

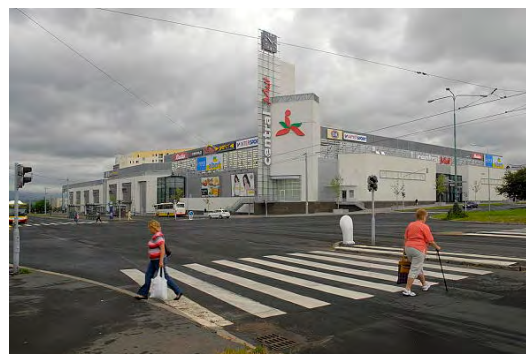
Poslední významnější stavební akcí v centru města je právě probíhající rekonstrukce Kulturního domu Repre, zahájená v roce 2024 s plánovaným dokončením v roce 2027. Umístění a základní forma původního objektu Repre vychází z urbanistického konceptu z roku 1959, kdy proběhla celostátní soutěž na nové centrum Mostu. Vlastní projekt byl připravován v letech 1968–1977, samotná realizace probíhala v letech 1978–1984. Kulturní dům Repre (dříve Centrální dům horníků nebo Oblastní dům kultury horníků a energetiků), byl navržen trojicí architektů Mojmir Böhm, Jaroslav Zbuzek a Luboš Kos. Na výtvarném řešení se podíleli Stanislav Hanzík, Miroslav Houra, Vladimír Procházka, Antonín Werner a Milan Chlíbec.

Projekt rekonstrukce byl zadán bez architektonické soutěže na základě vypsání veřejné zakázky. Tento postup byl komunikován s jedním z původních autorů Mojmiřem Böhem. V průběhu následných projektových fází probíhaly diskuze a konzultace s odbornou veřejností z oboru architektury i knihovnictví. Celý proces provázela napjatá komunikace mezi tehdejšími vedením města, opozicí a veřejností. Kritika se týkala především zvoleného postupu, vedoucího k absenci jasného počátečního architektonického konceptu. Město své rozhodnutí obhajovalo časovou náročností soutěže a rizikem nesplnění podmínek dotačního financování. Autorem návrhu probíhající rekonstrukce je společnost Artech, vedená inženýrskou dvojicí Kroupa a Šavel.

I přes uvedené okolnosti a zásahy do původních architektonických hodnot a prostorových vazeb lze očekávat, že se Repre opět stane centrem kulturního života ve městě. Hlavním programem objektu bude nově Městská knihovna, která život centra aktivuje na každodenní bázi. V kontextu celého města zde budou opět probíhat plesy, kulturní akce, promítání v kině, přednášky i konference. Repre společně s hotelem Cascade nabídne zázemí i pro kongresovou turistiku.

Výstavba OC Central 1998, foto Miloš Žihla

OC Central, foto Miloš Žihla

1. náměstí 2022, foto Petr Toman

2. náměstí 2018

Budova Kulturního domu Repre, 80. léta, foto Luboš Dvořák

Budova Kulturního domu Repre, 1995, foto Luboš Dvořák

Probíhající rekonstrukce kulturního domu Repre, 2025

Demografie a ekonomika města

Podle sčítání obyvatel z roku 2021 měl Most 61 306 obyvatel, což oproti roku 1991 (70 670) představuje pokles o téměř 15 % za 30 let. V posledních letech se trend úbytku obyvatel zpomalil a aktuálně ve městě žije přibližně 63 500 obyvatel. Podprůměrná úroveň vysokoškolského vzdělání oproti celorepublikovému průměru je charakteristická nejen pro Most, ale i pro celý Ústecký kraj. Jednou ze zásadních otázek je, jak tento poměr zlepšit a přilákat do města více vzdělaných obyvatel.

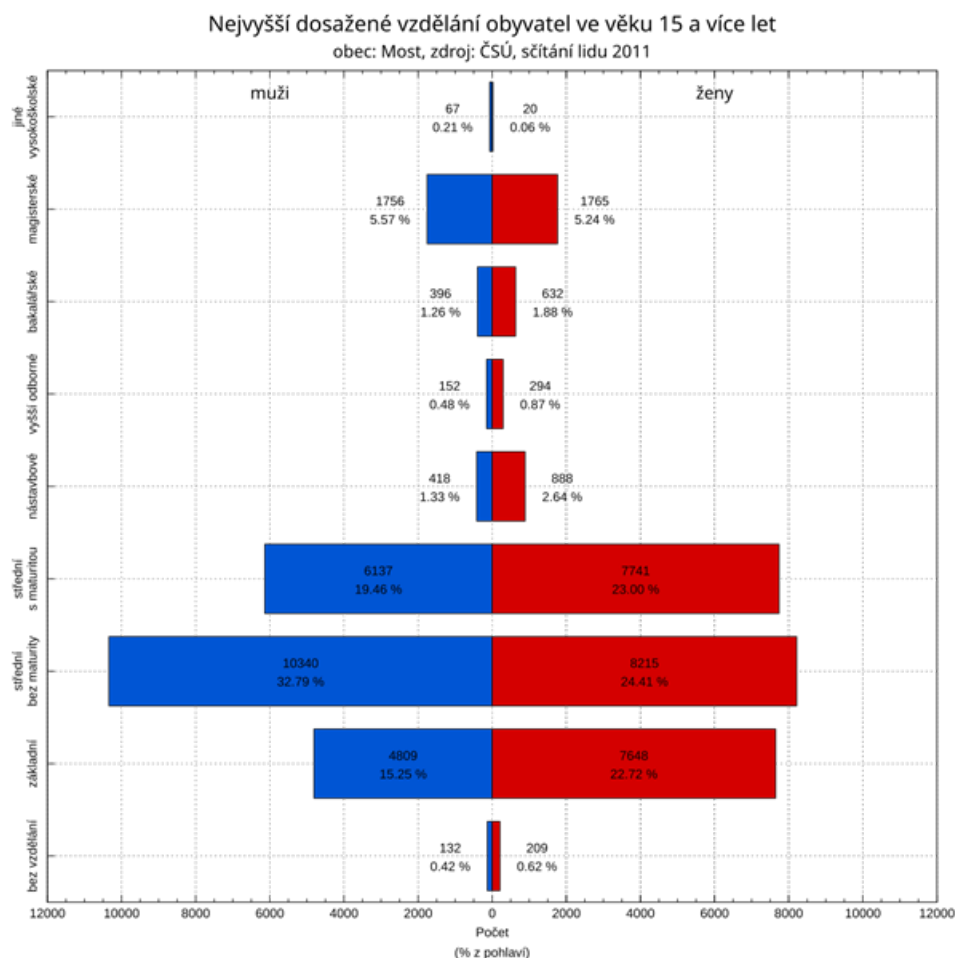
Vzhledem k tomu, že všechny politiky a strategie ovlivňující demografii jsou tvořeny na úrovni kraje nebo státu, musí město k této otázce přistupovat kreativně a svými aktivitami oslovit novou generaci kvalifikovaných obyvatel (včetně těch, kteří se mohou do města vracet).

Tím se demografická otázka přímo dotýká ekonomiky města. Investice do oprav objektů, které v následující dekádě nebo dvou budou potřebovat kompletní rekonstrukci, budou pro město velkou výzvou. Bez nové, aktivní a dlouhodobě zakotvené uživatelské základny však tyto investice ztrácejí smysl. Město proto musí své investiční úvahy spojit s představou o budoucích obyvatelích, jejich potřebách a způsobu života.

Proto je důležité číst město v širším regionálním kontextu – nejen Ústeckého kraje, ale i celé České republiky a střední Evropy. Most má kolem sebe města podobné velikosti a sdílí s nimi problémy i zkušenosti. Jsme si vědomi, že řada věcí musí být řešena na národní úrovni, především legislativně a dotačně, nebo na úrovni kraje koordinací investic.

Nakonec ale každé město musí hledat svou vlastní cestu a přitáhnout si své ekonomicky činné subjekty a své obyvatele. Soutěžící by měli v širším měřítku studovat kvality a výhody Mostu oproti jiným městům, nově je přečíst a navrhnout strategické nástroje, kterými město přitáhne nové investory, obyvatele a ekonomické aktivity. Mohou to být jezero Most, kvalitní solitérní objekty, nové instituce nadregionálního významu nebo jiné strategické cesty, které by město spolu s vítězem soutěžního dialogu mělo sledovat a naplňovat.

Nepožadujeme od soutěžících jen odhad, kolik jimi navržené zásahy budou stát, ale především celkovou ekonomickou úvahu o tom, do čeho má město investovat a jaké výhody mu tyto investice přinesou. Limitované investiční prostředky lze nahradit dlouhodobějším plánováním a národními či evropskými zdroji, které jsou a budou zaměřeny na bývalé těžební regiony. Ovšem při úvaze o ekonomické vizi města by se nemělo spoléhat jen na veřejné zdroje, protože klíčovým aktérem a zárukou úspěchu je přilákání soukromých zdrojů, které dnes často nacházejí lepší příležitosti v jiných městech republiky.

Rozpočet města

Schválený rozpočet statutárního města Most na rok 2025 počítá s výdaji ve výši 3,05 miliardy Kč (cca 122 mil. EUR) a příjmy ve výši 2,77 miliardy Kč (cca 110 mil. EUR). Rozdíl je kryt z rezerv z minulých let.

Na investice je plánováno téměř 1 miliarda Kč (0,993 mld., cca 40 mil. EUR), přičemž největší položkou je spolufinancování rekonstrukce Kulturního domu Repre (cca 440 mil. Kč). Je však zřejmé, že tento objem investic nebude každý rok možný. Reálný roční investiční potenciál města se dlouhodobě pohybuje spíše kolem 750 mil. Kč (cca 30 mil. EUR).

Z toho důvodu je nezbytné s veřejnými prostředky nakládat strategicky – investovat do projektů s dlouhodobým přínosem, schopných přitáhnout další zdroje a aktivovat místní i vnější kapacity. Architektonické řešení, které vzejde ze soutěžního dialogu, by mělo s těmito limity počítat a současně ukázat, jak může být město Most chytrým investorem své budoucnosti.

Zdroje použité pro přípravu zadání soutěžního dialogu

Literatura:

- [1] - BIČÍK, Ivan a kol., 2014. Most. Historický atlas měst České republiky, svazek č. 26;
- [2] - KREJČÍ, Václav. Most: zánik historického města, výstavba nového města; 2008;
- [3] - SPURNÝ, Matěj. Most do budoucnosti: laboratoř socialistické modernity na severu Čech, publikace 2016;
- [4] - ŠEVČÍK Jiří, BENDO VÁ Ivana, BENDA Jan. Obraz města Mostu. Časopis Architektura a urbanismus. 1978, 12(3), 165-178;
- [5] - LYNCH, Kevin. Obraz města: The image of the city, publikace 2004;
- [6] - KORÁBKOVÁ Kateřina. Palimpsest jezerního města: obraz města Most od druhé poloviny 20. století. Časopis Národopisná revue 2025/1;
- [7] - ZAJONCOVÁ, Jana. Architektura a urbanismus Mostu, Litvínova a Teplic, 1945-1989. Olomouc, 2011, diplomová práce - Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta- Katedra dějin umění, vedoucí práce Rostislav Švácha;
- [8] - ZAJONCOVÁ, Jana. Most, moderní sídliště severočeských havířů I: Válečné a poválečné zakládání nového města. Časopis Zprávy památkové péče, ročník 76/2016, číslo 3;
- [9] - ZAJONCOVÁ, Jana. Most, moderní sídliště severočeských havířů II: Budování a dostavba nového Mostu. Časopis Zprávy památkové péče, ročník 76/2016, číslo 3;
- [10] - BOHATOVÁ Lucie. Identita a jedinečnost mostecká – zaniklé město / zaniklá krajina. 2019. Bakalářská práce Vysoká škola regionálního rozvoje a Bankovní institut–AMBIS–Management rozvoje měst a regionů, vedoucí práce Iva Poslušná;
- [11] - KUBÍNOVÁ Helena. Centrum města Mostu. 2016/2017. Diplomová práce FA ČVUT Praha;
- [12] - KUBÁNKOVÁ, Jana. Urbanistická struktura města Mostu. Praha, 2014, diplomová práce - ČVUT v Praze, Fakulta architektury, vedoucí práce Michal Kohout;
- [13] - NĚMETHOVÁ Michaela. Sídlní struktura města Mostu po roce 1945. 2012. Bakalářská práce Masarykova univerzita-pedagogická fakulta–katedra geografie, vedoucí práce Libor Lněnička.

Autoři použitých fotografií:

DVOŘÁK Luboš; TOMAN, Petr; ŽIHLA Miloš;

Anonymní autoři a internetové zdroje: mostecky.denik.cz, mesto-most.cz, listy.mesto-most.cz, starymost.wz.cz, repremost.cz, ondrejbenes.blogspot.com, archiweb.cz,